

ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ

СВОБОДИЈАДА

SKENIRAO
DRAGAN

ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ

СВОБОДИЈАДА

Високонпреосвященному Петру Петровичу
Владика Черновицкiю и Бердкiю
Посвященъ въ Градъ С^в. Петра, въ Церковь Пресв.роженя
Госноуя 6 Августа 1833 г

Eminentissimo Pietro Petrovich
Vladicka di Montenero e Berda
Consacrato in 1° Pietroburgo gli 6 Agosto 1833

СЛОБОДІЯДА

ЕПІЙСКІЙ СПѢВЪ У ДЕСЕТЪ ПѢСАМА.

ПОСМРТНЫЙ ОСТАТКЪ,

ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГЪ

ПЕТРА ПЕТРОВИЧА НЪГОША.

(Издано Ж. П. Ненадовиць)

У ВЕНЦУ,

ВЕЧАТАНО КНЪМГОПЕЧАТНЬОМЪ І. К. СОПРОНА

—
1854

Петар II Петровић Његош

СВОБОДИЈАДА

- 7 ПЈЕСМА ПРВА
- 27 ПЈЕСМА ДРУГА
- 50 ПЈЕСМА ТРЕЋА
- 59 ПЈЕСМА ЧЕТВРТА
- 67 ПЈЕСМА ПЕТА
- 82 ПЈЕСМА ШЕСТА
- 90 ПЈЕСМА СЕДМА
- 96 ПЈЕСМА ОСМА
- 127 ПЈЕСМА ДЕВЕТА
- 148 ПЈЕСМА ДЕСЕТА

ПЈЕСМА ПРВА

О висока неба кћери,
којом вјечност види човјек,
која ув'јек свезу храниш
међу малим чојка умом
и високим неба духом,
распусти ми крила умна
да с' у ове стихе моје
види дара вишњег сила,
величаство душе твоје.
Дај ми пјеват славна дјела
отачаства бранитељах,
њих јунаштва казат фална
од нестања српског царства,
који крвцу како воду
вјечно лише, и сад лију,
за обрану и слободу
непрестано боје бију;
који рода славу бојну
сачуваше и дигоше
испод ногах варварскијех
хуком сјајна оружија.
Откуд свјетлост истјецаше
и ума се Феб рађаше,
ђе у храмe пророчества
син божества св'јету сиде,
откуд извре р'јека чиста
ученија мирног Христа -
ту се сада рађа мрска
зла, глупости сваког грађа.
Азија је, људства мати,

сад робиња глупог Турства.
Мрачна глупост азијатска
на три св'јета половине
распространи мрачно царство
тавне ноћи и Ереба.
Њена мрачност војеваше
против људског просвјештења,
како мрачни облак густи
кад га Еол зајми хитри
из њедарах океана
док њим затми бистре луче
које сјају и сипљу се
на свјетове неизбројне
из сјајнога круга вјенца
који чело гордо кити
воздушнога свјетовлаца.
Шта слијепи, крвожедни
приврженци алкорана
сташе питат ненавишћу
своја звјерска срца, душе
против српске владе царства,
тад витештвом сјајућега,
док косовски бојак знатни
раздријеши грозну судбу,
и Видовдан данак страшни,
с двије главе круну диже -
са Лазара и Мурата.
Клону слаби пред силнијим,
изнемокша мишца Срба
у Косову царство даде,
и потоци крвљу течни
понесоше сјајну круну
са Лазара, српског цара,
на султана Бајазита.
Српска сила и држава
на Косову тад погибе,
али слава и витештво
у ц'јелом се виду каза.
А свједок је тога прави
Обилића мач кржави,

који цару Амурату
даде смрти горку чашу
у Косову пољу испит,
јер витеза обесмрћа
славна смрца и гробница
ка с добићу славан живот.
По косовском плачном боју
синови се Туркистана
по држави падшој Срба
разасуше, умножише,
и тиранска своја срца
крвљу српском напојише
ка бијесни ненаситни
горски вуци и тигрови
кад у мирно стадо уђу
које нема свог пастира,
већ сметено и безглавно
по горама облијеће
и постаје жертва сама
ненаситног срца звјерског.
Име Срба свуд потону,
и свијећу Српства сјајну
б'јесни вихор азијатски
тад угаси пред свијетом.
Јунаци се поскиташе,
истурчи се сва господа;
народ храбри поче носит
јарам тешки гнусна ропства.
И ти, музо, твоје жице
у плач сада преокрени,
виђ потомке Славјанове
и војнике Душанове
ђје на врату носе тешки
и погани јарам ропства.
Обилићу и Топлица,
Косанчићу, Југовићи,
срећни ли сте, витезови,
јер у боју косовскоме
свиколици погибосте
за обрану отачаства,

да очима не гледате
народ српски подјармени
ђе уздише и ђе плаче,
а у плачу вас кликује
да г' пуштите, одрешите
из синџира несноснога,
у који га Осман свеза.
Како грозне војеведе,
азијатски владатељи,
тирјанскоме своме скиптру
савиш' српску поб'јеђену
и никоме неприклону
храбру главу и витешку,
одма стали војске дизат,
мачем, огњем свијет требит,
и народе земне многе
бешчовјечној својој влади
потчињати, покорати.
Свуд идући крв лијаху,
народ људски истребљаше;
све им жертва бјеше сама
бешчовјечног славољубја.
Но њиова бујност луда
и слијепо завладање
поче Србу ум растварат
и од сна га тешког будит;
сташе оци, тужне мајке
својој ђеци казивати
ка су пређе њини преци
у слободи уживали,
како л' сада они живе
под несносном ропства сјенком
противнога алкорана.
Савјет мајке, оца - д'јете
ка природно к себе прима;
ђе год витез особити
по косовском тужном боју
од Српкиње породи се
којег Турство не уграби,
сваки кућу, оца, мајку -

ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ – СВОБОДИЈАДА

све остави па побјеже
у савито крвљу гњездо,
ђе слободе искра сјаше.
Поче духом Немезисе
против Турства сваки дисат,
и за вјеру, отачество
своју крвцу проливати,
па Данила по храбрости
себи вождом изабраше.
Како Срби опазише
да Данило с Гором Црном
изгна Турке и пос'јече
из области Горе Црне,
одма сташе долећиват
на глас мили од слободе
како хитри соколићи
кад их зивне цар свјетлости
и тешки им синџир сломи
у који их ноћца веже.
Па почеше четовати,
боје с Турцма честе бити;
Босне равне, Албаније
и гласите Херцеговске -
зулумћаре, гнусне Турке,
који раји додијаху,
свуд бијаху и ћераху.
Сташе српски мачи остри
оков ропства прекидати,
и џефердан с хучним гласом
глас слободе каживати;
ста мраморје често ницат
из просуте крви Турства,
и у многа српска срца
стаде тешка и жалосна
рана дата на Косову
зарастати, пребољати.
Шта ли Ахмет, султан горди,
кад разумје, поче зборит
у дивану безбожноме,
ђено Вулкан гнусна Турства

кује свагда отровите
и пламене стреле, маче,
с којијема право људство
с лица земље истребљају
и невину крв му лију?
"Шта л' то, рече, оће бити?
Зар се мртва смије раја
жива казат у мом царству,
коју ми је мач прађеда
на Косову с крвљу тешком
покорио и добио?
Зар не памти ниска раја
да се царском скупом крвљу
ње свобода угасила?
Зар се она дигла бити
с сином неба, братом сунца
и свечевом всемогућом
сабљом, руком и мишицом,
тено које остру мачу
и божества бесамртна
своја царства уступају,
од које се страха тресу
мрачна мора, круте горе?
Ономе л' се та противи
што из руке Јупитера
узе страшни треск громових,
што из руке грозну Марсу
узе кошве, штит и сабљу,
којега се крјепкој вољи
Посидона страшно царство
покорило и предало,
пред којим је отачаство
Александра и Ликурга
поваљено у прах пало,
која се је славом браном
потомаках Египтових
окрунила и подигла,
којојзи је храброст своју
уступила и предала
хитра Перса на бој руке?"

Јарост љута сатрапова,
коју њему мучитељско,
звјерско чело кажеваше
спрам поникше искре Српства
у страх ропски диван врже.
Но тад владац Дарданелах
све на страну мисли тури
и умекша љутост срца;
поче одма зло умишљат
и огњене стреле коват
да слободу с њима гњездо,
којено је савијено
у аждаје седмоглаве
страшним устма и жвалама,
сжеже, спали и задави.
Пошто совјет бешчовјечни
у дивану утврдио,
тад дозивље серашћера,
Ахмет-пашу војсковођу,
па му гордим поче гласом
цар Ахмете говорити:
"Ахмет-пашо, вјерна слуго,
већ ми тужбе дојадише;
често мене долијећу
с крвљу људском написате
танке књиге са крајине,
која се је од поскура
у мом царству заметнула.
Моја раја, Гора Црна,
скоро ми се одметнула,
и с Турцима кавгу љуту
заметнула, крв пролила.
Јошт знај, слуго, прошлог года,
кад храбрости нашој правој
побједитељ Шведа Карла
прутска поља сва уступи,
онда му је Гора Црна,
по навјету Москве цара,
моје земље похарала
и паланке попалила.

Тадар су ми три везира
од ње боја проплакали.
Треба искру ту погасит! -
Ако ли се не угаси,
с угледа се њена може
неугасни пламен хитри
разасути, распалити,
и опалит наша крила
нашироко распуштена.
Но ме слушај, вјерна слуго,
серашћера име носи,
припаш' мача крвобојна
који ти је моја рука
за побједи честе дала;
разви барјак османизма,
а којега поглед, сјенка
побјеђава сопотивне;
супи војску на бој хитру,
од које се поднебески
простор тресе, убојава;
непобједну силу крени,
спршти рају непокорну!
Све ратнике исијеци
који су се усудили
дићи слабу своју руку
на свечева прапотомка,
правог неба насљедника,
којино је посредственик
међу небом и свијетом,
и којега сабља брани
Селенино плаво царство.
Мушко лудо и све женско
довед' робјем у Стамболу;
Дарданелах избе мрачне
и жељезне тврде везе
без робја су остануле.
То је света воља свеца
да се раје непокорне
сви синџири и све избе
за гњев његов сад напуне."

Ахмет прими заповијед,
па Белони турској каза
да му кола брзотечна
спрема брже и приправља,
у њих с крилма коње спреже
да наредно сјест му буде
у војена лучна кола.
Он полкове диже храбре,
јаничаре убојите
и спахије гласовите,
четрдесет управ бројем
што хиљадах собом узе.
У Белоне громоносна
сједе кола и кочије,
па безбожну крену силу
да загуши глас слободе,
име Српства да у тешки
тада синцир вјечно свеже.
Но ње бодрост рјешителна,
која смрти име горко
чут не оће ни познати,
камол' га се убојати, -
ту се мука одржати,
а камоли надвладати;
Ње за вјеру и слободу
народу се славно чини
умријети, крв пролити,
ту је ову искру живу,
којуно је општа мати
у сва људска срца дала,
немогуће утулити.
Глас допаде ратоборце
јере на њих сила турска
разјарена хитро иде.
Када они разумјеше
какав њима мрски синцир
кује Стамбол ненасити,
шта л' ненавист подла турска
мисли од њих да поради
(Црногорца око бистро

виђе турско намјерење,
иако га турска лажа
под завјесом својом слабом
покриваше и тајаше),
одма хитро искуп храбри
на Цетиње испушише,
те вијеће за све граде
како ће се тужни бранит
од стамболска љута змаја.
Слуша Данил, вожд им храбри,
на бојни се мач нагнуо,
па им храбрим гласом поче
ове р'јечи говорити:
"Слушајте ме, витезови,
откако нам азијатска
на грабежу хитра рука
с безаконим силом узе
наше царство и државу,
отад српско храбро племе
на себ' јарам ропства узе,
отад слава и витештво
у мраку се српско сакри,
светиње ти отад наше,
и црквене и народње,
азијатска нога згази.
Витезове наше храбре,
ђе гође се који јави,
свакојега приведоше
на невини олтар жртве
јароснога и љутога
остра мача османскога.
Синцири су азијатски
пуни српског тужног робја.
Ненасита бешчовјечност
чула сада, разумјела
ђе из крви наше јадне
свободнијем духом Српства
иза јарма несноснога
одахнусмо, пофатисмо;
па је стога многу војску

ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ – СВОБОДИЈАДА

на нас дигла да нас згњави
и слободе св'јећу нашу
да вјечнијем мраком скрије,
да нас редом витезове
све јаросну мачу преда,
наше друго плачно робје
да синциром љутим вежу
и на сваке муке муче.
Слушајте ме, Црногорци,
ја сам пастир ваш црковни,
ал' неправда Турства гнусна
пригнала ме мач носити,
с њим слободу отачества
до посљедње капи крви
од турскога јарма бранит.
Је л' нам, браћо, поштеније
са мачевма у рукама
на мегдану смрт добити
него женски, неваљатно,
у крвничке руке пасти,
да нас скврни Турци муче
а потомци Српства бруче?
Истина је да је много
у Турчина силне војске,
ал' се слава с мноштвом бојна
на мегдану не добива,
већ са слогом и преглоћом
јунаштва се в'јенци грабе.
Што је више турске војске,
то је наша виша слава;
јер, ако је добијемо,
с тијем ћемо бесамртну
и вјечиту славу добит;
ако л' она нас добије,
ми сви од ње на мегдану
изгинемо, крв проспемо, -
опет њојзи славе нема
што са мноштвом мање доби,
него ћемо славе в'јенце
ми понести у гроб собом."

Онда храбре војевode
и војници сви повичу:
"Чуј, владико, и наш вожде,
сви ми храброст твоју знамо
и ненавист против ропства,
твоје мишце храброст тврда
сави гњездо од слободе
у аждаје љута жвала.
Ми готови сви стојимо
ђе нам речеш крв пролити;
за слободу отачаства,
сви волимо погинути
но ње име изгубити."
Тада Данил, све војводе
и остали сви војници
даше жртву непорочну
од чистога срца к небу,
па се храбра војска диже,
пет хиљада витезова,
све дружине Леонида, -
или своје отачество
од аждаје ненасите
одбранили, сачувати,
ил' посљедњу капљу крви
на олтар му жртве дати.
Кад окрену храбра војска,
развише се ратни знаци;
слободе се љупке гњездо
у три пута све потресе:
убоја се зар синовма
да му сјајно име своје
на мегдану не изгубе.
Глас се вилах у облаке
већ многим причујаше
ђе добића пјесне поју.
Сваки витез на бој хити
ка да сваки прозираше
да ће славу бесамртну
у њем стећи и добити.
Џефердара бистра хука,

глас пјесамах Скендербега
и Српкиње подбуњаше
да с витезма на бој иду
отачества свобод бранит.
Дође војска утруђена
међу брда два висока,
међу Врањом и Пржником,
на источник бистротечни
од Влахиње знатне воде,
ђе се виле планинкиње
по три пута на год купе,
те витезма Горе Црне
плету вјенце неувехле,
те их отлен носе хитре
да храм вјечни бесмртија
с њима ките и поносе.
Ахмет силни својој војсци
бјеше ово дивно мјесто
изабрао, обрекао
да на њему око силни
метне Турцма и постави,
пак отолен да разреди
на четворо силну војску,
да с њом згази и истреби
младолико но гласито
зачетије храбра Српства.
Вјешта бојма, црногорска
тек што бјеше храбра војска
мало трудна одахнула
и од сна се растрезнила;
тек весели мајски пјевци
бјеху јасност свога гласа
по горама распустили,
и појаху пјесме дичне
за побједу сјајна Феба
над Ереба тавном владом,
коју брзо предвиђаху;
тек вјесница б'јела дана
бјеше своја бистра крила
из источне мрачне свезе

истргнула, раширила,
и за златне горде власе
потезаше и тегљаше
Уранова свјетилника,
а громови б'јесна Турства
у станове страшне војске
загрмјеше, зајечаше,
и планина једна другој
њих гласове предаваше.
Јек громовах Црногорцма
каза управ да се креће
на побједу турска војска.
Витез Данил тада бјеше
и све храбре војсковође
код бистрога источника,
те молитве небовлацу
са сузама пошигљаху
да им војсци буде малој
он вјечити предводителъ.
Па кад дужност чојка к небу
совршише, отправише,
онда мудри савјет чине
како ће се на бусије
разредити и покрити
и које ће војсковође
пред војницма поставити.
За све дивни мудри вијећ
поглавице учиниле;
на три мјеста храбру војску
на бусије поставише:
једну собом узе Данил,
с њом западе на друм тврди,
кудијен ће турска војска
са свом силом ударити;
другој вожда знатна даде,
Мићуновић силна Вука,
којега се мача Турци
ка огњена грома боје, -
витешку му војску даде:
"Држ ти, Вуче, ову војску,

с њом запани у планину
у дно Врање крај друма,
скри се у лист и у траву,
бојак немој заметати
док на мене на друм турска
не удари прва војска,
а кад она на ме удри,
на пушчани глас не удри
док не чујеш клепет мача,
а кад клепет мача чујеш,
удри, Вуче, са свом силом
на средину турске војске,
нас не издај на невољи
да те мајке, српска дјеца
довијека не проклињу";
трећу даде војску хитру
Ђурашковић знатну Јанку:
"На ти, Јанко, ову војску,
с њом западни у Пржнику,
с Турцма кавгу не почињи
докле Вуче не удари
насред турске многе војске,
а кад Вуче с војском удри, -
удри, Јанко, што мож боље,
ако л' снажно не удрите,
ја ћу главом погинути
и остала моја војска".
Војсковође војске своје
у бусије поставише.
Мало затим источна се
отворише златна врата
и дан мајски, цв'јет времена,
аљином се б'јелом покри.
У та доба Ахмет-паша
на Ћемовском равном пољу
у три дуга реда пружи
крвожедну турску војску,
па најпрвом рече ићи
јаничарском б'јесном полку,
а за њиме сустопице

Скендербега потомцима,
огњевитој Арбанији,
а он у ред задњи оста
пред господом међ спахије.
Кад јекнуше шумни бубњи,
а писнуше гласне свирке,
узиграше турска срца,
раширише изнад војске
бојни знаци своја крила.
Блијешћаху људске очи
када поглед ћаху бацит
на оружје пламно турско,
у којему цар свјетлости
своје лице огледаше.
Морао би Рим витешки,
како што је и Грк храбри,
овој сили уступити;
али тврдост постојана
славенскога срца, душе
не уступа с бојна поља
докле л' витез цигли тече.
Гледе силу страховиту
к себ' идућу Црногорци,
од које се горе тресу
и дубраве јече мрачне;
али храброст Црногорца
све на једној мјери стоји.
Ту ти друге мисли нема,
нити језик зна што рећи
већ ал' мегдан задобити,
али на њем сви изгинут;
са срамотом нема куће
која ће му к себи дати.
Прође зорна прва војска
мимо Врање и Пржника
право друмом пут Влахиње,
не опази двије змије
које ће јој очи црне
и ње срце ишчупати.
Док нагази љута војска

на бусију Данилову,
крвави се бој зађеде;
зацилихта свака пушка,
запишћеше змијовидни
црногорски цефердани.
Јаничари силни Турци
сташе вिति како вуци.
Јаничарским месом друма
од Влахиње затворише,
ал' се бојем пушчанијем
по сахата с Турцма бише,
па на сабље и мачеве
удрише се Црногорци
и гласити јаничари
по мегдану широкоме.
Стаде клепет остра мача,
бритке сабље и палаша.
Мићуновић како зачу
да се пушка на Влахињи
чут ни једна већ не може,
но да остра гвожђа звече
а кликтају витезови, -
онда с Јанком побратимом
насред војске турске удри.
Бој се згусну, магла паде,
прекиде се турска војска,
врела крвљу потекоше;
задња с пашом јуриш чини
да првојзи припоможе,
а прва се силна смете,
јер је љуте српске змије
са свих странах опколише.
Сад, високе жителнице
Геликона и Парнаса,
живи пламен ваш улити
у мој разум и перо ми,
да бар мало св'јету кажем
овај данак крволитни! -
Ахмет грозни када виђе
да не може надвладати

ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ – СВОБОДИЈАДА

с мноштвом Турства храброст српску,
поче бјежат без обзира;
јаничарско племе само
оста црну лити крвцу
јер му бјежат не даваше
Мићуновић с побратимом.
Славносна црногорска
када виђе хитра војска
да са стражњом Ахмет-паша
од крвава љута боја
стаде с смртна мјеста битке
измицати и бјежати,
онда храброст Пелевића
и одважност Обилића
у срцима св'јема уђе,
тере љуте јаничарске
двадест хиљад силне војске
на друм тврди затекоше.
Поче Гипнос први санак
из њедарах Танатоса
од мачева и сабаљах
и палоша пламенијех
кроз обије војске шиљат,
сташе падат бојносна
од барјаках турска крила
испод ногах Црногорца.
Ту владика Данил збиљски
од пламене јаничара
сабље бритке рану доби
по прсима витешкима.
Вјештобојни Црногорци,
вјешти мјесту, земљи својој,
са свих странах притекоше
тере војску јаничарску
у крш тврди тад угнаше,
па мачеве у ножнице
своје бојне уђедоше;
око турске војске кругом
у кршеве засједоше,
па почеше смртоносне

своје сјајне џефердане
на бијесне јаничаре
окретати, њи гађати.
Праска стоји џефердана,
јаук силни јаничара,
док Аполон бистри сакри
своје чело поносито
у Тритона мрачно царство.
Јаничарска храбра војска
паде жртвом сваколика
пред витештвом Црногорца.
Црногорце мрачна ноћца
под нијемо своје крило
узе трудне да почину
од крвава дана тога.
Постељом им бјеше слатком
њежна трава и цвијеће,
а узглавље - јаничарско
крвовидно мртво трупје.
Исход њежне љубимице
Ориона и Титона,
претходнице Аполона,
тад спаваћој војсци јави
крик, лајање месоједне
ненаситне птице и пса,
који љути међу собом
бој чињаху, заметаху
око мртва турска меса.
Војска скочи одморена
испод танке Гипносове
владе љупке и осјенке,
и смршене баци мисли
Морфејеве пробирати,
па ти скупа сви војници
оштре маче повадише,
њих врхове смртоносне
црној земљи обратише,
пак свевлацу благодарност
сташе с душе, срца шилџат
зашто им је вјенценосне

ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ – СВОБОДИЈАДА

храбре главе, храбра дјела
с вијенцима славоносним
окитио и вјенчао.

По молитви сви војници
окупише придобиће,
што је који у бој врући
са крвника уграбио;
и добиће на војнике
све једнако под'јелише;
а владици и главарма,
који војску предвођаху,
даш' по једну турску сабљу
за витештво, старјешинство,
па с крвава бојна поља
вратише се пјевајући
у слободу српске гњездо
носећ многе турске знаке
од побједе и добића.
Крвавоме томе мјесту
ђе Ахмета гордост љуту
предобише и згазише -
Царев лаз му име вјечно
нарекоше, да се зове
за споменик страшна боја
у ком турска многа војска
безбројена мртва паде
од Србина мишце крјепке.
И зваће се тим именом
док слободу гњездо траје
и имена црногорског.

ПЈЕСМА ДРУГА

У вријеме оно исто
када султан Ахмет горди
глас побједи очекаше,
и кад мрске Меке жреце
бјеше звати наредио
да он с њима уједначке
даје жртве богомрске
на олтару поганоме
Абдолаха и Амене
човјечества гнусну сину,
за побједу коју мњаше
да ће турска непобједна
одржати многа војска
над блеснувшом искром Српства, -
у то доба Ћехај-паша
(и учасник славна мира
ради Турства учињена
на широка прутска поља
с побједником великога
скиптроносца, Шведске краља)
у простране царске дворе
уђе стидним челом, лицем,
и са срамом, затупјеним
витешкога ока видом,
без оружја свијетлога
и без китне, страшне чалме,
која паше и везире
у најпрве стоце с'једа.
Паде у skut главом царски,
па му поче са сузама

ропски причат све на реду
како турске славе име
црногорска крјепка мишца
у крвави бој помрачи.
Византије владац древне
кад разумје ниске р'јечи,
ниска дјела Турству стидна,
серашћера Ахмет-паше, -
у њему се душа ст'јесни
слабољубјем дишајућа,
која није навикнула
о изгубу Турства слушаат.
Сумрачно му лице љутост
прекомјерну казиваше,
и љутост му бјеше поглед
са жаркошћу прекинула,
ка Африке вруће тигру
кад се на бој себе равном
спрема борит и приправља,
док ал' љутост своју звјерску
противног му крв угаси,
ал' на олтар исте своју
он не проспе свуколику.
Ахмет смрти чашу попи
од целатске дрске руке
за срамоту коју Турству
с бојна поља он донесе.
Султанову јарост звјерску
удвостручи и распали
побиједа одржана
Црногорца над Турцима,
па јаросним гласом крикну
како љути цар звјерових
кад се на бој хитри спрема,
те везира великога
дозва к себе, Думан-пашу
Ђуприлића гласитога,
па крилате поче њему
ове р'јечи говорити:
"Думан-пашо, крјепка мишцо,

Турства славо, перјанице,
којега је јошт прађеде
мач Османов припасао,
којега је племе храбро
божествена кћер Јунона
својим млеком задојила, -
знаш поприђе ка бијасмо
нашу многу храбру војску
отправили Црној Гори,
и пред њоме серашћера
Ахмет-силна ћехај-пашу,
да загуши глас слободе,
с којијем се мало Србах
у планине црногорске
сад подигло и опило,
и слободом опијени
излијећу на све стране,
непрестано крвцу лију
са Стамбола синовима.
Па ми синоћ глас срамотни
Ахмет, ниски паша, каза,
да су силну војску моју
Црногорци надјачали,
да Азије крјепка мишца
на мегдана бојну пољу
клону силна, приклони се
пред храброшћу црногорском,
да витешке в'јенце славе
понесоше српске главе
са турскијех витешкијех,
које су их вазда брале
и на мегдан добијале.
Већ на ноге, Ћуприлићу,
бранитељу Орканове
славе, царства над царствима,
свемогући исламизма
мач истргни браноносни,
свети покор и срамоту
нанесене сунцу св'јета
од Србаља мишце слабе,

ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ – СВОБОДИЈАДА

војске дигни што мош више,
све остроме сабље предај:
мушко, женско, младо, старо -
не остави живо ништа.
Црногорска сва гњијезда
у која се љуте змије
непрестано многе легу -
сва истражи и сажежи
да већ свјетлост спрема сунца
казат не см'је та звијезда;
зубља кратка с плавом луном
да се више не једначи,
нити напред да се когођ
у мом царству смије наћи
да се с турском многим силом
бије бојем и једначи, -
тартара су мрачна врата
отворена да их приме. "
Како Думан, везир силни,
прими ферман и запов'јед,
одмах са свих страна поче
силновиту бојну војску
на стамболска поља купит,
па кад силу многу скупи
од Азије и Стамбола
и Једрене, дична града,
који славу Византије
својом силом, снагом доби,
- но и Стамбол за освету,
ње врховну власт и круну,
властителном руком узе, -
пак окрену силу многу,
сто хиљадах бројем војске,
да слободе цвијет дични
мрском Турства ногом згази.
Војска хитро турско царство
пређе силна и пролеће
ка ждраљевах јато крично
кад Еола луди вихор
њих с запада Феба зајми

пут истока његовога.
Док одједном сила бахну
на широка зетска поља,
пак отолен сила крену
на газове брзотечне
од Мораче, хитро пређе
Љешкопољу пространоме;
табор сави непрегледни
међу бистре двије воде
и планине двије гласне, -
међ Морачом и Ситницом,
Жутом ст'јеном и Горицом.
Турска сила ту је пала,
наједно се искупила
како да се окренула
пити црна источника,
који Турству истијече
из њедарах алкорана,
њиног свеца узет мрско
поучење, разумљење,
и Ресула лажна дјела
притиснути под камење.
Када храброст црногорска
виђе бистрим ума оком
да је силни змај стамболски
огњевита раширио
своја крила, своје перје
да сажеже Српства гњездо,
одма висну клик витезах,
џефердана глас захуча:
"На ноге се, витезови,
е је турска вјера мрска
опазила и зачула
да Данила дома нема,
па се на нас силна војска
од Стамбола подигнула
да преваром на нас удри,
и слободе свете име
да нам згази и почепје,
и бесмртна наша дјела,

којано смо с крвљу нашом
на мегдану код Влахиње
и на друга мања мјеста
задобили са витештвом,
оће да њих вјечно скрије
под мрачнијем својим крилом.
Но на ноге ко је витез!
Како свуда, и сад овђен
да крв своју не штедим
сву рад славе и слободе
отачаства пролит своју.
Ми смо они исти први
који име вјечно славно
дасмо родњој земљи нашој,
а оно су исти Турци
који храброст нашу памте
и дан Лаза царевога.
Ласније је сад с Турцима
крв пролити, бојак бити
кад се с Турцима познајемо;
јер сад Турке добро знамо,
а Турци нас боље памте:
спознаје нас крвотечни
бој Влахиње бесамртни."
Витезови бржебоље
на границе истрчаше
спрама силне огњеносне
Ђуприлића бојне војске,
и на Крусе, знатно село,
стан свој војсци поставише,
па свилене бојне знаке
спрама турске силне војске
поставише и развише,
па витешким дозивима
и огњеним пушке гласом
сташе Турке затицати,
у краву игру звати.
Када Думан пријеварни
виђе паша Црногорце
да су хитро долећели

на границе отачества
дочекати турску војску,
он не смједe војском својом
на њих силом ударати,
јер се љуто препадоше
да ће војску и поштење
у бој с њима изгубити.
Ахмет-паше бој, поступак
смршене му многе мисли
у витешки ум и главу
порађаше и стављаше,
а крвави бој Влахиње
природну му бојну преглост
убијаше, устезаше,
те витешки не смје бојем
на Србаљах племе мало
окренути, ударити;
већ лукавства поче гнусна
пријеварну мрежу плести
да пофата и заплете
у њу храброст црногорску.
Највишега ума човјек
може ласно погр'јешити;
но природа ће усије
са десницом својом штедром
ум истини, размишлење, -
ту се сасвим не да пасти,
но и када мало падне,
да се брзо опет дићи.
Думан-везир диван купи
под чадором свиленијем;
у њем паше зивну листом
и стамболске војеведе,
те вијећу за све чине
ка ће силну дићи војску,
с њом на Црну Гору удрит.
Па почеше вјешти паше
разређиват турске војске
откуда ће која сила
на Србаљах племе удрит;

па два паше двотуглије
на нахије српске двије
наредише да ударе -
на Црмничку и Ријечку.
Ђуприлићу великоме,
Турства ступу и везиру,
даше војске половину
да он удри преко Крусах
на катунско гњездо храбро.
Слуша Думан, везир вељи,
луде мисли и разреду
војсковођах Византије,
па им турским крутим гласом
поче гордо говорити:
"Чујте, паше и бегови,
и војводе сви остали,
који сте се дигли са мнош
светит бруку шегиншаха
нанесену његовоме
громоносном величаству
од племена новородног
у области црногорској,
ви совјете сви чините
да са силном нашом војском
бојем на њих ударимо;
а знате ли силу страшну
Ахмет-паше серашћера?
То је клето племе српско
ону силу саломило,
и Ахмета мудру главу
под џелатски мач привело.
Иста судба Ахметова
нас главаре све очека
ако име Османово
у бој сада помрачимо.
Ако л' на њих силном војском,
како што ви говорите,
ударимо, навалимо,
ми сву нашу силну војску,
наше главе и поштење

у том ћемо крвном боју
изгубити, оцрнити;
јер војничка храбра дјела
тог народа и племена
све самртне превзилази.
Већ ви мене послушајте:
ми немојмо тако силом
на њих нашем ударити,
него умне наше силе
с пријеваром окренимо,
не бисмо ли срећом нашем
поглавице црногорске
на божојзи вјери тврдој
с нам' се стати, домамили;
па на станку пријеваром
на њих сложено ударимо.
Ако тијем путем тајним
ово трудно и крваво
дјело наше не свршимо,
другијем се свршит неће
без срамоте с погибијом.
Ја се, вјерне слуге, надам
да ћемо их вјером божом
на састанку домамити,
и са овим мудрим дјелом
то гњијездо разрушити."
Сви му паше и главари
предузето мрско дјело
одобрише, похвалише.
"Ради, луне штиту крјепки,
све како те пророк учи,
који такве мисли лије
у високој твојој глави
да са њима славно име
пророкова светог рода
сабљом браниш, славом круниш."
Онда Думан, злобни паша,
из свилена двора свога
диван листом сав растури,
па окрену књигу лажну

црногорској војсци писат:
"Поздрав вама црногорска
на границе храбра војско!
Што сте тако долећели?
Да бој с Турцма замећете?
Зар мислите да сам доша
и довео силну војску
да са њоме ваше храбро
племе огњем, мачем ћерам
и да ваше робје робим,
тијем освет да учиним
што сте силну Ахмет-паши
са његовом многим војском
на бојничко стидно поље
славу бојну уграбили,
и војску му силновиту
погубили, нагрдили?
Што је на вас доходила
са Ахметом силна војска,
за њу царе знава није,
нит' је царски ферман био
да се војска на вас диже;
но је Ахмет својевољно,
без питања султанова,
с војском на вас ударио.
Јер на земљу ударисте
Отмановић силна цара
за помоћи Москве краљу,
са којијем рате љуте
и бојеве завођасмо, -
стога ти се Ахмет-паша
с силном војском успут сврати
да осветом вама врене
ваша дјела против цара,
е мишљаше да ће тијем
свом султану угодити.
А султану то би мучно,
кад с Московом мир учини,
што је на вас Ахмет с војском
ударао, нападао.

А свједок ви тога јавни
може бити мртва глава
Ахмет-паше серашћера,
коју му је цар честити
за преступак тај посјека;
а мене је к вама посла
с вам' се стати на границе,
мир вјечити учинити,
ферманом вам ваша права,
којано сте крвљу вашом
заплатили и купили,
потврдити и бранити -
свак да вашу чува славу
ка цареву свету главу.
Но главари ваши храбри
нек на станак мени дођу
на гиздави мост Ситнице
да се скупа ту станемо,
мир за вазда учинимо.
Ал' невјером немој који
што на мене помислити,
јер у мене те подлости
нити има, нит' ће бити
док је здраво моја глава
и са њоме турска слава, -
Ћуприлић сам ја везире,
с којим рате краљи воде
и без цара са мнош мире.
Него сјутра како сунце
почне исток осветљати,
крените са седамдесет
од племенах биранијех
војеводах и главарах,
на Ситнице мост дођите
да на тврду божју вјеру
ту састанак учинимо;
а и ја ћу одовуда
су толико другах доћи."
Када књига бешчовјечна
у стан војске црногорске

дође, хитро проучи се.
Ратоборци када књигу
проучише, разумјеше,
чисто срце и искрено
и дух вјером постојани
помислити не зна друго,
нит' се може досјетити
што то на св'јет друго има
што би с мјеста чест шенуло;
већ на позив, ње их зваше,
седамдесет биранијех
поглавицах отидоше.
Како дошли накрај моста,
ње углављен станак бјеше,
виде - нико нема на мост!
Одма ти се јаду своје
и превари ниској турској
домислише да ће бити,
ал' се с пута не враћају,
веће на мост управ иду,
мишљаху их даље виђет.
Но тек на мост наступише,
из бусије удри војска
с Ћуприлићем сакривена
на главаре црногорске.
Главарах се седамдесет
око моста мушки бране,
и ту крви много турске
сваки од њих тада просу.
Него на њих удри сила
са свих страна сакривена.
Тридест и пет погибоше
бронећи се око моста,
тридест и пет ране љуте
од Тураках допадоше,
те рањене поглавице
одма Турци савезаше.
Свезане их воде тужне
у околу турске војске
под чадором Ћуприлића,

а тридесет и пет главах
посјечене донесоше.
Кад Ћуприлић, војске вођа,
гласовите Црногорце
виђе у стан турске војске
савезане пријеваром,
гнусном везом азијатском,
онда њима поче гнусни
безобразним гласом зборит:
"Ви, каурске поглавице,
кад сте тако уловљени
у дугачки синцир Турства,
сад доиста све морате
што ви речем ја чинити,
али ће ви са раменах
ваше главе одскочити.
Држ артију са дивитом
прифатите, па пишите
војсци вашој ситну књигу:
како смо вас дочекали
и господски даровали,
мир вјечити на састанку
с вама тврди учинили;
и кажите војсци вашој
да се враћа са границе,
а да ћете и ви брзо
к њима с даром вељим поћи."
Онда вичу из синцира
савезане поглавице:
"Ћуприлићу, безобразна
и безвјерна мрска главо,
то се дјело храбро, мушко
зват не може, нит' се зове,
нас ако си, безвјерниче,
вјером божјом на састанку
преварио, погубио,
од свог јата одвојио.
Па зар мислиш смртним страхом
да ћеш сада ти нас нагнат
да преваре стидна писма

нашој браћи пошаљемо,
и срамота отачества
да живота штит нам буде?
Ми писати то нећемо,
а погинут сви оћемо;
за животе наше знаћеш -
за свакога десет даћеш!
Но, преварни турски сине,
на њих немој пријеваром
бешчовјечно ударати,
јере бојак с пријеваром
побједнику славе збиљске
не приноси ни додаје,
већ у свијет стид и бруку
вјечиту му свагда гласе."
Кад подлошћу, бешчестијем
задојени син Стамбола
поглавицах духа храброст
и презрење смртне чаше
добро виђе и познаде,
онда јарост бешчовјечну,
и природну турску роду,
на њих изли и показа;
све нареди поглавице
да на остро коље ставе.
Безакону вољу грозну
војевode срамотнога,
тек је чуше, испунише;
и главаре Горе Црне
на дугачко остро коље
натакоше, поперише,
па их на брег од Мораче
тридест и пет исправише.
Кад орлове Српства сиве,
који јата црногорска
предвођаху, управљаху,
виђе везир богомрски
ђе посљедњи дух с удахом
са острога коља к небу
отправљаху и даваху,

онда сједе под шатором,
па он поче ситну књигу
од именах поглавицах
црногорској војсци писат:
"Поздрав вама, браћо наша,
од вашијех седамдесет
војсковођах, поглавицах:
ми смо здраво, мирно дошли
на састанак Ћуприлићу;
нас је дивно и господски
он с Турцима дочекао;
мир смо тврди и вјечити
међу собом учинили;
а чули сте - на састанку
кад весељем из пушаках
мир и дуго пријатељство
са Турцима притврдисмо;
и ми ви се налазимо
у табору турске војске
под шатором Ћуприлића,
испијамо црну кафу
и ракију брзореку;
но се дома, браћо наша,
са границах повратите,
те послове своје друге
испуњајте, отправљајте;
а нама се немој који
што бојати ал' бринути, -
брзо ћемо и ми тамо,
наши сиви соколићи,
од овијех данах доћи
превесели, с много дара.
Немојте се штогођ, браћо,
убојати, препанути
што се много силне војске
у Тураках оком види:
што се многа војска види,
Ћуприлић је први везир
у пространо турско царство;
власт је Стамбол њему дао

равну с царем његовијем,
па када се он подига,
за њиме се благо дигло
а за благом незнанија,
теке само да се хљебом
за који дан с њим прерани.
Ова друга војска није
осим гола Стамболија,
и са њиме крџалија
и дервиши беспослени,
који прошњом турски свијет
опразнише, оголише;
него како писмо наше
прочитате и чујете,
у мах дома сви хајдете."
Пође књига из окола
турске војске пријеварне,
дође у стан црногорски;
око ње се ратни синци
окупише свиколици.
Када чуше, разумјеше
што им она књига каже,
лукавству се срамотноме
досјетити не могоше,
него одма сви рекоше
да је књига њине браће
и да су им браћа здраво
под шатором Ћуприлића,
а не на ту бешчовјечну
постављени смртну муку.
Па ми одмах сви скочише
и весеље из пушаках
спрам Тураках учинише,
и дома се са појањем
окренуше, отидоше,
које ће се њима скоро
у плач јадни окренути.
Кад Ћуприлић нечовјечни
и остале поглавице
од грабљиве турске војске

разумјеше и зачуше
да отиде жељобојна
са границе црногорска
војска дома свеколика,
онда своје војске брже
на барјаке разд'јелише,
па са сваке стране хитро
на гњијезда соколовска
навалише, ударише.
Јаук мајке, плач ђетета!
Глас допаде Црногорцма
да их Турци преварише.
Када овај глас стравични
разумјеше и зачуше,
онда брже луда чел'ад,
која бјежат не могаху,
у висока брда своја
и планине занесоше;
која доспјет не могаху
да занесу кроз планине,
ону Боки и Приморју
понесоше свуголику
под крилима светог Марка,
имајући вјеру тврду
да вјенчаник Адријатског
мора знатна дат их неће
у стамболске звјерске руке,
него да ће помислити
на услуге непрестане
и на многу крв пролиту
што је за њег' црногорска
лила мишца на мегдану
са аждајом азијатском.
Па тек ђецу своју луду
на прилична мјеста скрише,
онда војник сваки храбри
хитајући у бој пође
против војске Ћуприлића.
Ал' се храбри опознише;
пређе њих су друмом Турци

сва племена попалили
и нејаке ђеце луде
три стотине заробили.
На Цетиње поље равно
око војска поставила
и ту једну ноћу тавну
коначила, преноћила;
па тек дневна зв'језда бистра
са зракама цкленијема
лице св'јета оку каза,
онда турска војска силна
са Цетиња снажно удри.
Све Његуше и Цетиње
ненасити плам изгорје.
Дим се дига од пламена,
усред подне мрак је пао;
двје су се бојне војске
на крвави пут см'јешале;
пушка пуче, витез кличе,
пада Турчин ка лист с горе.
Витезови црногорски
пограбише три стотине
из турскијех руках ђеце,
које бјеху пређе Турци
на јуришу заробили.
Турчин гине беспрестана
од мачевах и пушаках.
Али ка ће шака војске
преварене црногорске
азијатског брзотечног
океана уставити,
којег љутост вала хитра
Хемус горди нити Кавказ
уставити није мога, -
а камол' ће мало Србах
без главара никаквога.
Јер им Данил бјеше витез
у то вр'јеме отишао
на сјеверу поклонит се
славенскоме цару храбру;

а остале војсковође
и главаре све врсније
бјеше Думан, горди паша,
у лажаву мрежу Турства
уловио, пофатао.
Војска Гором прође Црном
пут приморја которскога;
за њоме се припучило
дв'је хиљаде српске војске,
те их прате и ћерају
из гњијезда свободнога.
Гоне Турке Црногорци
до Солилах, дична поља,
пак се отлен повратише.
Турска како војска спаде
накрај мора на Солила,
онђе око страховидни
учинила, поставила.
Кад срамотни Венеције
дука зачу и разумје
да Ћуприлић с војском својом
око држи на Солила,
завидљивац српске славе
и слободе ненависник
једва душом то дочека:
зар помисли да је српско
име, племе погинуло,
да гласника турска војска
од њег' није оставила.
Не дође му до памети
да витеза бојне муке
учвршћују, поправљају,
и да од њих све постаје
храбри духом, срцем, умом;
како огањ сребро, злато
што пречишћа и поправља,
тако крвна трудна дјела
ваљатности витезовах
све бистрије св'јету кажу.
Дука ниски са сенатом

брж' запов'јед посла стидну
у которска окружија
да се чељад црногорска
по Приморју сва пофата,
и свакоје да предају
у рукама Ћуприлићу.
Војске глупе наред мрску
владаоца Венеције
бешчовјечна прслушаше:
по Приморју луду ђецу
свуколику пофаташе;
седам стотин мушке ђеце
која бјежат не могаху,
већ их тужне мајке њине
на рукама све носаху,
предадоше у безбожне
Ћуприлића звјерске руке.
Ето фала Гори Црној
и млетачка благодарност
за бојеве што је била
и крв своју проливала
за млетачки двор срамотни.
Признаности дуг јој врати
Венеција гласовита
за услуге неизбројне;
храбра гњезда црногорска
у руке му турске даде
седам стотин соколићах,
којијема бешчовјечност
турска сломи хитра крила
да у предјел већ свободни
не излећу, ни полећу.
Кад Ћуприлић ђецу луду
у тиранске прими руке,
онда свако мушко д'јете
мачем, рече, бешчовјечним
да закољу у околу.
Кољу праву и невину
у околу луду ђецу,
баш на јадне и жалосне

руке мајках њиовијех.
Полумртве многе мајке
на земљицу попадаше
кад очима својијема
смрт синовну погледаху,
а пред тога ђе ручице
пут мајаках пружаваху
и гласом их жалоснијем
кликоваху, дозиваху:
"Не дајте нас, миле мајке,
у погане турске руке,
но зовите наше тајке
да нас бране од Тураках! "
Уз жалосне те дозиве
плачу, кам би проплакао
и најљући рис и тигар
од таквога проћ природе
бешчовјечна силна зора.
Аполон је своје очи
од неправде те сакрио,
и Астреа сјајне дворе
пред турскијем оком нав'јек
затворила и сакрила,
е неправда Ћуприлића
божествено срце њено
увредила, уцв'јелила.
Али око мучитељско
безбожнога тирјанина
равнодушно то погледа.
О проклета и погана
против чојства ћуди турска!
малу ћецу бити луду,
заробљену ропством водит?
но сувише бешчовјештва
жертвом све их учинити!
Срца у теб', душе људске
нит' је било, ни ће бити!
Свуд ти правда, ћено можеш,
дрема, плаче и крије се.
Ћуприлићу, црн ти образ,

спомени се што си тада
од човјештва учинио;
с тим си твоју гласну славу
пред свијетом помрачио
и војничку твоју главу
за довијек оцрнио.
Пошто праву крв ђетињску
проли турски мач неправи,
онда њине мајке тужне
и осталу женску чељад
војска ропством собом узе
и одведе пут Стамбола
у крилате морске лађе,
које њима у сусрету
мора турског војевода,
баш капетан горди паша,
тад доведе и одведе.
Но кад многе лађе дошле
на прехитра своја крила
близу Кипра и Кандије
и храброшћу прослављена
отачества Аристида,
онда војску страховиту
на острове окренуше
који дотад под млетачку
бјеху владу и управу.
Освојише Кипар знатни
и Кандију поноситу
ка острове многе мање,
и Мореју тад узеше.
И са тијем бешчовјечну
Венеције дуки гнусну
пријатељство повратише,
што им чељад црногорску
у деспотске руке даде,
тим приморје поткаторско
све нагрди и обручи.
Сва племена попаљена
и све робје одведено,
мачем турским посјечено,

ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ – СВОБОДИЈАДА

троструко је тад Ћуприлић
од мишице црногорске
све платио, намирио,
не са златом ни са сребром,
нити свитом и оружјем,
веће турским месом, крвљу,
којијем се све планине,
сви путови и сва брда
куд пролази турска војска
бјеху јако усмрђели.
А за сваког кога дужде
и млетачки двор предаде
лудо д'јете на мучење
под мач остри Ћуприлића
и безбожне турске руке,
за свакога преданога
даје десет за једнога;
а сувише чести боји,
чести боји крволитни
око града од Котора
и са св'јема градовима
покрај мора и приморја.
И тада се роди спора
међу српском Гором Црном
и међ Котор град приморски,
и траја је док нестане
кривосудне Венеције,
ње врховне трон и владе.

ПЈЕСМА ТРЕЋА

Бешчовјечна дјела мрска
Думан-паше Ћуприлића
и невина крв ђетињска
коју Турство безрасудно
на приморска поља просу
срце, душу Црногорца
раздражише, увредише.
Поче права крв ђетињска
по држави турској викат,
и на освет дозивати
црногорску храбру мишцу
и потомке неутрудне
Немезисе, дјелом страшне;
сташе оци, браћа ђеце
турском руком посјечене
на јата се бојна вिति
по држави Османовој;
стаде турска непрестано
дневно ноћно крв се лити
на све стране и крајеве;
господски се турски сарај
сваки крвљу турском уми.
Низ друмове, низ калдрме,
низ планине гордевидне,
низ пространа равна поља
честа врела крвљу турском
црнотечна потекоше.
Сташе често долећиват
књиге крвљу црном турском
нагрђене, написане
на Ченгића двор гласити,

на витеза два Ченгића,
а два паше двотуглије.
Пише Турчин с сваке стране:
"Аман, паше, сунце наше,
видите ли многе јаде
што ви влашка Црна Гора
од синовах царевијех
непрестано ради, гради?
Крв се турска свуд просипје,
пушка пушци гласом не да
одмакнути ни утећи,
нит' Турчину, турском сину,
јаук гласа кад престаје.
Сваки виши оџак турски,
у којему св'јећа Турства
право сјаше и гораше,
свакоме се св'јећа сјајна
крвљу својом угасила.
Кадуне се дичне турске,
од жалости многе тужне,
помамјене поскиташе
проз дубраве и планине.
Ђе ти приђе по граници
муџазије с јасним гласом
са мунарах високијех
пошиљаху са изриком
фалу свецу громогласну,
тудијена сад курјаци
крвожедни, ненаситни
на небројна јата хитра
завијају и јаучу.
Робје турско неизбројно
у каурски синџир плаче;
мушко јаче с'јеку мачем,
а нејаче дају нама
за дукате на откупе.
А женско ни много лудо
искрстише, оскврнише,
с каурима извјенчаше,
и со тијем закон свети

алкорана увредише.
Већ, Ченгићи, храбри паше,
Турства сиви соколови,
сад на ноге устаните,
силновите војске одсвуд
сакупите, подигните;
крв вас турска проливена
на освету ту позива,
а наш пророк увређени,
он ће вама пут отворит
невидимом својом снагом,
којим ћете невјерника
истражити гордо племе.
А ми Турци с краја сваког,
који Меке храм свештени
божествено почитамо,
сви устати; кад речете,
готови смо крв пролити."
Књиге с крвљу написане
два Ченгића, силне паше,
за бој мислит обратише,
па одмаха књиге многе
на све стране и крајине
написахе, отправише.
И књиге им брже танке
капетане и војводе
који војске турске воде
херцеговске и босанске
на Загорје искупише,
па пред њима књиге танке
с крвљу турском написате
изнесоше, прочиташе.
Кад се књиге прочиташе,
ту тиранско срце једно
не остаде ни се каза
које сузу жалостиву
низ сумрачно своје лице
са уздихом не обали.
Но кад књиге жалостиве
поглавице разумјеше,

онда скочи и устаде
Љубовићу беглербеже
на витешке своје ноге
међу паше и бегове
и гласите капетане,
па им љутим поче гласом
ове р'јечи говорити:
"Послушајте, Турци браћо,
нам је Ахмет султан дао
власт у руке, мач о бедри
да са њиме турско име,
турски народ и поштење
од невјерне смјеле руке
сачувамо и бранимо.
Ми се хљебом царевием
сви описмо, потровасмо,
и наредбу свету царску
у безбрижност затурисмо.
Дневи ноћи непрестано
свуд се турска крв пролива
од невјерне руке српске,
турско робје на стотине
у кавурски синџир стење.
А ми што смо капетани,
беглербези и главари,
Турке, браћу не жалимо
од крвничке дрске руке,
већ те јаде све очима
погледамо и трпимо.
А цареви ферман ево
у који нам царе пише
да на вјеру, на мир и рат,
непрестана зла и штете
дин-душманској Гори Црној
да чинимо и радимо
за увреду громометног
његовога величества.
Већ на ноге, браћо, сада,
са храброшћу окаљена,
војсковође и главари

ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ – СВОБОДИЈАДА

херцеговски и босански,
да ми силне и витешке
наше војске подигнемо,
и да с њима са свом силом,
са витештвом и преглошћу
на кавурску Гору Црну
навалимо, ударимо;
да светимо срам и бруку
и велику крв и штету
херцеговску и босанску
коју крепка Црногорца
просу рука на све стране,
јер под овим срамом више
турска бистра слава и част
тавовати већ не може;
треба крви влашке поток
да јој с лица мрачност скине
и бистру је св'јету каже!"
Онда паше два Ченгића,
сви бегови, капетани
беглербегу Љубовићу
на витешку храбру ријеч
срцем, душом захвалише:
"Хвала тебе, Љубовићу,
наш витештва угледниче,
а турачке славе бојне
штите, крепки подржниче,
сваки храбру твоју ријеч
са дјелом ће прометнути."
Па одмаха сви главари,
крвожедни српске крви,
на све стране и градове
разлећеше ка орлови,
па ми силне турске војске
са свих странах сакупише
на Загорје, поље знатно,
код Ченгића гласна двора.
Па пошто ми војске силне
тријест хиљад убојника,
све љутога крајичника,

на војену ногу стаде,
онда Турци по храбрости
војеведе вјеште боју
пред војницма поставише,
и на двоје силну војску
на Загорје разд'јелише:
два дијела даше војске
да их воде два Ченгића,
два Ченгића, паше вјеште
мучну боју и крвљењу;
трећи дио силне војске
даше вјешту Љубовићу
беглербегу да им буде
человођа и војвода.
Па када се мудро, вјешто
раздијели турска војска,
онда зорно крену сила
са Загорја турском земљом.
Од ње зора и ње силе,
куд пролази, земља дркти,
а облак се од прашине
над њом густе бјеше дига,
и од ока турске војске
свјетлост сунца затамио.
Силна војска махом удри
на витештвом знатно племе,
храбре Цуце крајишнике;
три јуначка њему села,
Круг, Ровине и Трњине,
са живијем огњем ужди.
Па и даље крену војска
раздражена освет чинит
огњем, мачем и робјењем;
него у то исто вр'јеме
приспје Данил, знатни витез,
с три хиљаде храбре војске,
на бој хитре, црногорске.
Како Данил с војском дође,
бој жестоки с турском војском
и огњени заметнуше;

насрнуше Црногорци
са природном ваљаношћу
ка на прве турске војске.
Али Бошњак, Херцеговац -
Срб је турске вјере збиљски:
не кће с мјеста и мегдана
шенути се, узмакнути
без велика меса, крви,
већ се бојак прекрвави
три дни б'јела и три ноћи
све на једно мјесто држи.
Босанске се шеишане
и гласити црногорски
џефердани гласовима
надметаху, претјечаху -
ко ће коме јасност гласа
са својијем преузети.
Њина зрна смртоносна
на обије храбре војске
ка град љетни просипаху.
Гине јунак непрестано
с те и друге равне стране,
мјесто плача и жалости
у обје се војске чује
глас весели и појање.
Ал' захиру Црногорци
турску на друм прекидоше,
те без ране и таина
турска војска сва остаде.
Турчин свашто ка пас једе,
а коњско им месо тада
бјеше ка част најславнија
мрачне пасхе Бајрамове;
ал' храброшћу на мегдану
уступити не оћаху,
нит' се натраг повратити,
без крвава много пота
да стиднијем побијегом
траже глави спасеније.
Но кад храбра војска српска

виђе Турке у невољи,
и да нужда и бој крвни
нагони их говорити
кудијен ће натраг бјежат,
онда са свих странах силно
на упорну војску турску
ударише, насрнуше.
Обије се храбре војске
на мегдану изм'јешаше:
три сахата мегдан бојни
на мачеве и на сабље
с крвљу тешком дијелише,
док најпосле вјештобојна
хитрост мишце црногорске
погна с поља битке страшне
Херцеговце витезове
и Бошњаке непреклоне.
Сва побјеже у гомилу
турска војска са мегдана;
са њима се Црногорци
у бјежање изм'јешаше.
Непрестано пушка пуца
и пламени мач сијева;
пада Турчин неизбројни
од кржаве руке српске.
Свијем друмом кад ћераху
турску војску устрашену,
са равнога друма многу
саћераше и сагнаше,
и у тврди непролазни
крш и богаз ућераше;
па у богаз силну војску
затворише, оптекоше, -
и ту сложено са свих странах
учинише јуриш на њу.
У три сата турске војске
три хиљаде погибоше,
и два паше с беглербегом
и осталом свом господом -
ту ми врсне своје главе

на мегдану погубише.
Друга силна, но сметена
војска прште на све стране
ка гусаках јато глупо
кад их соко хитри смете
са полетом смртоносним,
те гачући бјежи свака,
тражи себи спасенија
и крије се на све стране
у плотове, грм и јаме,
кроз планине непознате.
Црногорци знаке многе
од храбрости на мегдану
с оружаном руком бојном
задобише, уграбише:
двје главе са две паше,
трећу знатна Љубовића,
беглербега у бој страшна,
а војводах помањијех,
капетанах и беговах,
седамдесет и пет управ
у том боју исјекоше.
Друге турске силне војске
на све стране и мегдане
избројит се не могоше.
То крвави тога боја
црногорској војсци храброј
би добитак бојна поља.
Двје главе два Ченгића,
трећу силна Љубовића
са барјаках тријест и шест
дароваше свом владици
да тријумфом тијем фалним
храм витештва црногорског
вјечно кити и поноси,
и бесмртно славно име
боју томе свето храни
док Славенства вијек траје.

***(За спомен овог боја дао је владика
Данило ову цркву на Цетињу сазидати.)***

ПЈЕСМА ЧЕТВРТА

Тек витешке херцеговске
и босанске бјеху мајке,
дичне сестре и љубовце
јаук гласа оставиле,
и од суза жалоснијех
своја лица осушиле;
тек бијаху мало, тужне,
господаре и синове,
врсну браћу и сроднике
нарицати оставиле;
већ кадуне бјеху често
проклињати прекинуле
крјепку мишцу Црногорца,
која њима црно срце
на мегдане цуцке даде, -
али момчад вруће крви
погиблијех витезових
у бојеве црногорске
извише се, устадоше
и оружјем витешкијем
себе дивно накитише,
а срца им бјеху, душе
са освете грозним духом
задојена, напојена
у матерска јошт наручја;
почеше се окупјати
на алаје и на јата
и причати један другом
ђе им оце, браћу храбру
и витешку њину славу

сакри у гроб црногорска
славна бојем чврстна рука.
Свуд се момчад више хитра,
ноћу, дневљу, непрестано,
тражећ себе предводника
који ће их вјешто водит
да освете крв очевах,
своје браће и сродниках,
на три цуцка храбра села
Црногорцем проливену, -
док нађоше и ставише
врховнијем себе вождом
погипшега Ченгић-паше
младолика сина врла,
Бећир-пашу извјеснога.
Момчад тада њега пашом
поставише, начинише,
што им Стамбол, како зачу,
са ферманом свемогућим
одобри то и потврди
преко свога брзотечна
татарина и вјесника.
Отачество Обилића
и крилата војевode
Омућевић силна Реље
како главу Ченгић-паше
виђе дивно накићену
су два царска мрка туга,
онда срца у витезе
херцеговске и босанске
узлећеше на војена
хитра крила, брзе ноге,
и витезе сташе бити
са освете полетима
у бојничке њине прси.
Млади Ченгић Бећир-паша,
и он духом Немезисе
за крв паше два Ченгића,
свога оца и свог стрица,
са жестоким рата духом

поваташе, себ' питаше
против мишце и оружја
рјешителног српска гњезда.
Укор остри и срамотни
владатељу гордељиву
не даваше почивала,
нит' витешка младеж турска
већ га пашом звати шћаше
да на лаке приђе ноге
не ускочи и не уста,
и с књигама танкијема
не окупи силну војску -
по избору Херцеговце
и Бошњаке соколове,
којијех се мишца, храброст
са војничком славом збиљском
у народу прослављаше,
и које ти на освету
родитељска крв и братска
позиваше да отиду.
Кад витешку на Загорје
скупи Ченгић-паша војску,
дваест хиљад бројем храбре,
па војницма ову ријеч
ста витешку говорити:
"О војници славоносни
и стамболска вјерна ђецо,
ваша дрска рука, ријеч
мене паше в'јенац даше;
ваша хитра и могућа
рука ми га узет може.
Наши оци храброносни
свуд војничке славе име
под барјаке Отманове
задобише с крвљу својом
и у руке с остром сабљом;
њиховој се бојној слави
мач божества удивљава.
Крјепост духа, њине мишце
славе су им напуниле

све народе земска царства;
пред витештвом њиовијем
кавурска су царства многа
мач крвави преклоњала,
и Вијена цареродна
у оков је њин плакала.
Азијатска поља многа
славом њина оружија
громогласном фалом грме
по просторе бесмртнога
Марсовога славна царства.
Стамбол им је објеручно
за витештва дава в'јенце
и првенство пред другијем
ратницима Византије.
Па ко њину св'јетлу славу
да помрачи и потрачи?
Чија л' рука с мачем дрска
њих с њиховом славом бистром
усуди се у гроб скрити?
Нама, браћо, треба св'јема
наше главе и крв нашу
не штеђети, сву пролити
док витешку крв очевех
проливену осветимо,
док с војничком славом првом
наше главе увјенчамо.
Не треба нам помишљати,
нит' се тога убојати
што је наше оце, браћу
црногорска слаба мишца
под широка мрачна крила
грозне смрти преклонила.
Сваки прави боја витез
на мегдану слатко пије
чашу смрти непроходну;
за стид би се њему нашло
убојат се од ње штогод,
ал' се с пута на мегдану
од ње помаћ, уклонити.

Страх је слабост, брат ништавства;
храброст - витез вјечно живи.
Већ на ноге, храбра војско,
трајати се нема када,
већ се хитро на халаје
раздвојите, пак развите
над халајем свакојијем
халај-барјак, вожд крвљења! "
Војска храбра владатеља
у свем хитро послушала;
глас од бубње, таламбаса
над њом бојне знаке разви;
војсковође на хатове
накормише пред Турцима,
узиграше бојни коњи,
зафискаше зорни Турци.
Крену војска и обрну
трагом исте прве војске
пут гњијезда слободнога,
да га сможди и рашчупа
и пепео огаринах
његовијех да загаси,
да се у њем искра цигла
не затаји ватре живе,
већ посљедњу божествену
искру огња да утули,
скупом Турству, крви српском.
Војска брзо дође силна
на границе црногорске
и удари снажно иста
на три села бојем знатна -
на Трњине, Круг, Ровине.
Али цуцки витезови
побјећ војсци не шћедоше,
већ се двјести затворише
у бијеле куле своје,
те се бране огњеносним
оружијем од Тураках.
Али силна турска војска
у први мах силно удри

на камене цуцке куле,
и живијем огњем десет
изгорјеше на јуришу
и у њима неколико
витезовах биранијех.
А остали бране себе
и просипју турску крвцу,
а кликују Црногорце:
"Хај, ђе сте ни, наши сиви
соколови црногорски!
Прискочите вашој браћи
са помоћу у затвору,
јер нас турска силна војска
са жестоким огња пламом
све изгорје и погуби.
Ал' ми нашу погибију
не жалимо од Тураках;
ми нећемо у затвору
вама женски помријети,
да вас Турци са нас коре,
веће мушки у затвору
погинути ми оћемо;
но жалимо, наша браћо,
што нас застат у животу
кад дођете, ви нећете
да се јада турској војсци
у побјегу нагледамо."
Тек витешки глас престаде
кликвати Црногорце,
у то прispје три стотине
витезовах ваљатнијех
од витештвом гласна Кчева
и Бјелицах, бојем чврсна
знатна гњезда и племена.
Како триста соколовах
прispје хитро и долеће,
упут јуриш учинише,
преломише турску војску
и у бојне брже куле,
ђе стотинах Цуцах бјеше,

улећеше да помогну
од турског се огња бранит.
Четириста витезовах,
кад у себе затворише
десет кулах Цуце храбре,
загрмјеше џефердани
ка громови љета шумни.
Од кулах се војска турска
сва одаби и размаче,
и модри се пламен огња
од горећих тада кулах
с крвљу турском сав угаси.
Но ваздашња хитрост турска
брже с'јена с сваке стране
око кулах запалише.
Али храброст црногорску
ни то стравит не могоше,
но у куле јасним гласом
храбра дјела прослављаху
Црне Горе витезовах,
и проз пламен џефердарска
смртоносна врућа зрна
на дар турској бојној војсци
пошиљаху и даваху.
Крвава се бојна игра
све једнако продужаше
међу куле и Турцима,
и жешћија, крвавија
унапредак све бијаше.
Него у та сахат исти
приспје с војском црногорском
владика им Данил збиљски,
и са Турцма упалише
бој огњени са свих странах;
четириста витезовах
излећеше из затвора.
У то турска војска плећи
бјежат своје обратила,
ал' је хитри црногорски
соколови облијећу;

од свакога краја, стране
на средину ње с јуришом
непрестано ударају
док сву силну турску војску
на алаје рашћераше
по брдима и долима,
ка вуковах јато хитро
кад у овче стадо удри,
разжене га на буљуке
на све стране и крајеве
вадећи му жива срца, -
док пиличник не утече.
Хитри Бећир Ченгић-паша,
како војску и Данила
виђе на бој ће хитају,
одма с тридест пашалијех
на брзине коњске умче;
убоја се да га судба
свога претка не пристигне
од српскога остра мача.
Друге војске ками ледни
с тога боја крвавога
тад утече и спасе се.
Осим војске ту погипше
јошт у ропству уфатише
седамдесет биранијех
капетанах и беговах.
Њих посјећи ту не хћеше,
већ их даше на откупе:
за свакога по жутијех
сто дуката прифатише,
па за исти откуп турски
прах, олово закупише.
И то исто приправише
кад гођ турска воља буде
Гору Црну с војском својом
полазити и виђети,
да им откуп та поврате
из пушаках шаренијех.

ПЈЕСМА ПЕТА

После много побиједах
које мишца црногорска
на различна мјеста знатна
доби крвљу и уграби
од синова Цариграда,
већ бијесне турске војске
бјеху водит престануле
силни паше и везири
на области црногорске;
бјеше рука хитра српска
бедем тврди, непроходни
од турскијех кости дигла
међ' свободном Гором Црном
и Турчина грозним царством.
Ал' грабљива смрти рука
Црногорце тада љуто
увриједи и уцв'јели,
јер им вожда и владику,
баш Данила митроносна
и витештвом знатна Срба,
у наручје своје мрачно
узе, сакри и однесе.
За Данилом заплакаше
вitezови и ратници;
плачу мајке, луда ђеца, -
све уједно глас је слило
од кукања и жалости
одзивима плачне вике;
плачу круте горе, брда
и литице стрмогледне.

На погреб се његов знатни
народ српске Горе Црне
васколичак окупио,
па барјаке многе турске
и добића неизбројна,
сабље турске и оружја,
на гроб су му искупили.
Пак се вију Црногорке
у небројна кола многа
око гроба Данилова,
и с јаснијем жалоснијем
наричу му гласом поред
сва његова храбра дјела,
која с умом и витештвом
у бојеве турске доби.
Сунце тада лице своје
три бијела дана не кће
Црној Гори показати;
већ три дана и три ноћи
и природа каза себе
сузну оку Црногорца
у жалосно а и тамно
одијело обучена.
Како Турци разумјеше
да у гробу Данил сиђе,
помислише да се храброст
црногорска са њим у гроб
вјечно сакри и утече,
и да ће им тај догађај
пут отворит којијем ће
Гору Црну покорити,
ње витештва дотадашња
погазити и сакрити,
да се с њима Срба име
и слободе дичне племе
не кажује св'јету славно.
Па Травника везир брже
силновите војске скупиле,
тријест хиљад витезовах,
па гласита Ћехај-пашу

зовну себе на капију
и поче му говорити:
"Ето теби силна војска,
с војском брже, пашо, хајде
на душманску Црну Гору,
те је шчепај и похарај,
сабљи предај и пороби.
Сад је згода томе дјелу
испанула да се сврши:
кавурски је војсковођа
с овог св'јета преминуо;
смрт његова сад је влашки
дух с жалошћу утулила;
сад оружја против тебе
нико неће обратити."
Ђе хај брже паша скочи
и окрену силну војску
да с њом узме и побере
в'јенце славе браноносне
са жалошћу тад сметене
храбре главе црногорске.
Паша хитро с војском спаде
на простране Цуцке Убле,
на планини ђе издижу
црногорске многе овце
преко љета на пасиште,
па отолен књиге многе
Црном Гором отпратио:
"На знање вам, Црногорци,
како ме је Босне везир
с многим војском отпратио
да цареву прву рају
а потоње хаинине
опет царском правом рајом
цару своме под могуће
вратим крило и обратим.
Немојте се штогођ од шта
препанути, убојати
што сте силне многе Турке
добијали на мегдану,

и што многу крв просусте
турске војске гласовите;
криви томе ви нијесте,
већ владика ваш Данило
и остали војсковође
у животу те нијесу,
који су вас на то дјело
обраћали и водили.
И зато се вама даје
опроштење, Црногорци,
за сва ваша досадашња
крвна дјела и бојеве
ако ћете сад витешке
своје главе приклонити
без бијења и крвљења
под милосном руком царском,
која ће вас помиловат
ка синове храбре праве.
Ако ли се приклонити
без бојевах ви нећете,
са мношћом има изабране
тријест хиљад силне војске, -
силом ћемо нашом на вас
Турци снажно ударити,
ваше главе, нашом руком
посјечене, цару дати.
Вас та судба минут сада
нити може нити оће;
него треба ваше главе,
али живе али мртве,
да приклоне своје чело
пред Махмута првог мишцом
и скипетром громометним."
Црногорци када књиге
Ђењај-паше разумјеше,
турска подлост дух витешки
Црногорца увриједи,
и слободу огањ драги
распали им у прсима;
те и тада, како свагда,

полећеше соколовски
на границе и мегдане
да их крвљу сквасе турском
и омеђе турским трупјем.
Но кад хитро долећели
на пољане од мегдана
ђе с' надаху да ће удрит
сила турска с Ћехај-пашом,
онда војске војевode,
сви кнезови и сердари
к војсци својој сташе зборит
са сузама и с уздахом:
"Видите ли, витезови,
ка безбожно племе турско
са свих странах очекује
кад му згода и вријеме
покаже се и испане
да растрза смртоносном
и варварском својом руком
зачетије наше славе
и слободе љупке дворе.
Сад је оно упрежало
ђе природа смртном руком
узе нама вожда умна,
и свијема храбра срца
том жалосном стрелом рани.
Стога су се Турци мрски
подигнули на нас војском;
мисли њина сл'јепа глупост
да се у храм наш витештва
искра славе бојеносне
с Даниловом смрћу славном
угасила, затамила;
мисли турска пријеварност
да већ груди црногорске
са слободе духом слатким
пофатати нигда неће.
Може л' рана смртоносна
витешкому срцу бити
много слађа и лакшија

од неправде ове гнусне
којом Турство безакон
наша мушка срца пара?
Сви да бисмо знали, браћо,
у бој ови крв пролити
од тирјанске руке турске,
не ваља му са мегдана
стопу земље уступити.
Треба турска бешчовјечност
да у челик наша срца,
наше прси, преокрене;
треба с бојна поља битке
турску војску подагнати,
и потоци крви турске
од оружја руке наше
да потеку и проспу се;
треба наше ране љуте
које нам је ударила
турска глупост и неправда
турском крвљу угасити.
А Данило иако се
у бесмртност преселио,
ево нама Василије,
младолика умна вожда,
којега је Данилова
вјешта рука изабрала
у повоју ђетињскоме
за својега прејемника."
Тада војска главарима
једногласно сва повика:
"Крв се наша на мегдану,
наше главе, штеђет неће -
за поштење и за име
отечества, наше славе -
до посљедње пролит капи!"
У тај доба Томановић,
витез Никац од Ровинах,
којему ће дјела славит
Црне Горе предјел вјечно,
су четерест биранијех

вitezовах од племенах
тад изиде пред свом војском
међу коло и главаре,
па витешким поче гласом
Црногорцма говорити:
"Храбра војско и главари,
ево нам је турска сила
на границе приступила,
и огњени пламен Травник
да нас пали обратио.
Бог то знаде, други нико,
али ће нас војска турска
попалити и добити,
али од нас пред свијетом
вјечну бруку и срамоту
турском царству и имену
донијети и навити.
Већ ви мене послушајте,
е ја стојим на крајини,
вјешт сам рату и крвљењу
и поганој турској ћуди.
Турска војска кад удари,
за војском ће бити паша
и господа сва врснија;
ако јој се одапремо,
стаће бјежат без обзира;
војске ће се много турске,
ако силна прегне бјежат,
моћ посјећи у побјегу,
ал' ће паша и господа
сва знатнија утећ, браћо,
на хатове ка вјетрове, -
ни један ви главе неће
од њих у бој изгубити.
А ће глава побијеној
не погине војсци једној,
ту добиће славе бојне
не покаже сјајност своју
пред свијетом и народом.
Ако л' б'јесна турска војска

нас прићера с бојна поља,
ту с' од двије струке плете:
али листом погинуће,
ал' слободе име свето
и нас са њим истражити,
у славе га име своје
утопити и прелити.
Него мене чујте добро:
ви се, војско и главари,
ноћас ноћно привлачите
близу турске војске страшне,
али добро себе скрите
у дубраве густо мрачне
и долине вјечно тамне,
ће вас турска неће стража
опазити ни виђети.
Ту сједите потајено,
а Турци ће у околу
умиљате одговоре
на лажава писма чекат.
А ја пођох су четрдест
биранијех витезових
усред турске војске многе,
пријеваром и кријући,
да Ћехају силна пашу
под шатором убијемо.
Ако срећа то витешка
нама даде учинити,
чути ћете наше пушке
на Ћехају силна пашу,
које ће му срце живо,
ако бог да, изгорјети.
Пошто наше пушке пукну,
чути ћете од турскијех
грмјавину кад захучи
на нас других четрдесет.
Бог то знаде, други нико,
што ће од нас туна бити;
но што буде, то ће бити.
Ви кад пушке зачујете,

сви витешки устаните,
и на силну турску војску
сложно, храбро ударите,
е ће војска тада турска
бити смутна и сметена.
Витезови кад вас виде
ће летите ка орлови
да удрите на околу,
побјећи ће без обзира.
Ту витезу благо сваком
који хитре ноге има
и јуначко носи срце -
окинуће главах доста
са Тураках витезовах."
Тек ријечи ове Никац
међу војском изговори,
су четрдест витезовах
пође хитро уз планину,
а остаде црногорска
храбра војска и главари
сузе ронећ жалостиве
за четрдест соколовах
који њима одлећеше
да за славу и слободу
родне земље, родна мјеста
умру с мачем у рукама,
ка витези Термопилах
што за вјерност отачества
бесамртну смрт примише
од персијска остра мача.
Па жалосна војска оде
вруће сузе отирући,
и западе близу турске
у покрита мраком мјеста
ће им соко Никац каза;
па ту чека гром пушаках
који ће им знак побједи
са жалошћу прогласити.
Никац пође са дружином
ноћу на друм од Рудинах,

којијем је војска турска
на кржаве Убле прошла,
па у крају истог друма
са дружином преноћио.
Зора б'јела и весела
и пјевацах јасни гласи,
који в'јенце цв'јетне плету
с којијема окићају
Аврорино бистро чело,
изведоше витезове
на друм чисти и широки
са којијем к војсци турској
обратише, отидоше.
Но кад дошли и уљегли
у велику турску војску,
питају их силни Турци:
"Откуда сте, Власи, море,
и доклен сте наумили?
Јесте л' дошли у индати
честитоме Ћехај-паши?"
Никац њима одговара:
"Ми смо, Турци, одовуда,
од чобана, од племена
дробњачкога познатога,
па када смо чули силна
ђе пролази ваша војска
с честитијем Ћехај-пашом
на душмана од старине,
непокорну Гору Црну,
све смо наше овце б'јеле
у Дурмитор поносити
оставили, нека пасу
без чобанах с чобанкама,
а ми смо се подигнули
у помоћи Ћехај-паши
и његовој војсци многој.
Но вас, Турци, сви молимо
да нас паши одведете
под шатором свиленијем
да му скуте и папуче

по дужности цјеливамо."
Турци брже устадоше,
пут шатора отидоше,
а за њима Томановић
су четрдест витезовах.
Код шатора кад дођоше,
онда Турци под шатором
уљегоше Ћехај-паши
да му кажу е чобани
желе к њему приступити
да му скуте и папуче
цјеливају и привате.
Паша рече да приступе,
и свилена њима врата
да отворе у ширину.
Шатора се врата брже
отворише и запеше,
Томановић са дружином
на шаторска врата дође.
Ту свакоме другу дође
на ум дрско Обилића
и косовско страшно дјело,
па четрдест џефердарах
хитро брже упалише
на Ћехају силна пашу.
Ту ми смртна џефердарска
са огњеном својом силом
развијеше зрна пашу.
Како пушке запуцаше,
узбуну се турска војска:
виђе пашу под шатором
ђе без духа мртав лежи,
а побјеже Томановић
са јунаках четрдесет
проз ордију турску многу.
За њима је огањ љути
из пушаках наложила
силна војска сваколика,
ал' витезма божја помоћ
у невољи прискочила,

те сви главе не дадоше:
од многога просутога
за њим' огња из пушаках
паде густа, непрогледна
магла праха јадоносна,
тере војска силна турска
не виђаше управ гађат,
већ по гласу од бјежања
и танкога џефердара
Црногорце погађаху.
Дваест и пет витезовах,
Обилића браће праве,
код шатора пашинога
погибоше и падоше;
међу њима најзнатнија
два витеза црногорски,
Жутковићу Његош Томо
и кнез Станко од Бјелицах,
погибоше и осташе;
а петнаест - рана љути
допадоше од Тураках,
те ми бјеже пред Турцима,
а пред њима Томановић
су шест ранах на тијело.
Истом Турци што их бјеху
пристигнули свеколике,
да им главе посијеку,
ал' не даде црногорска
у потају сакривена
силна војска и витешка,
већ како је пушке чула
које силна Ћехај-пашу
под шатором осмртише,
трчећи је сва хитала
док се с турском сrete војском
те рањене витезове
кржавијем трагом хода
пристизаше и гађаше.
Тек се војске двије храбре
сусретоше на мегдану,

почеше се старе игре
Црногорци са Турцима
смртоносне поиграват.
Ал' орлови српски сиви
тад безглавну турску војску
у крваве Убле Цуцке
облећаше с сваке стране,
те јој натраг не даваху
низ Рудине друмом бјежат,
а напријед не знаваше
куд ће одит - ни смијаше.
Ви, свештене неба кћери,
те пијете воду бистру
с источника божествене
Хипокрене геликонске,
саплетите в'јенце славе
лаворове и палмове,
те витешка дјела храбра
побједниках турске силе
са бесмртном славом вашом
прогласите и вјенча'те.
Црногорске бистре шарке
са свакога краја Турцма
травну боју њину многу
у црвено омастише,
и шалове турске горде
брзолетна пушке зрна
искројише на Турцима.
Поче грозни владац ада
на мрачнојзи колесници
су четири врана коња
проз ордију турску лећет,
и мишицом владатељском
турску војску на алаје
у предјеле свога царства
уводити и ћерати.
У то ето црна шћерца
распространи мрачна крила,
и стријеле бистра Феба
океана цклена мрачност

у пространа своја њедра
супи брзо и затупи.
Турска војска, тек се смрачи,
изм'јеша се с црногорском,
па побјеже низ Рудине
широкијем друма путем;
с њом се кољу Црногорци,
али силну војску турску
уставити не могаше
да ту ноћу и сјутрадан
пиличника не оставе
да се була њим заклиња,
већ побјеже турска војска,
како вазда, без обзира.
А врати се црногорска,
те добића бојна многа
од Тураках раздијели,
а владици главу паше,
чадорове и хатове
с барјацима поклонише;
главе турске неизбројне
на врхове шумах поби,
нека Турци виде глупци
ка високо подрастају
од бојевах са Србима,
и нека је наручније
сиву орлу и гаврану
пољубити турску главу.
Црногорска војска пође
са весељем дома храбра
и понесе Томановић
Никца, своју перјаницу,
су петнаест рањениках,
па их даше на љекаре
да им ране љуте л'јече.
Л'јечише се за годину,
док се дивно извидаше,
па видање љекарима
подмирише голом паром
што им војска бјеше дала

ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ – СВОБОДИЈАДА

витешкога старјешинства,
и даше им бројем управ
по стотину маџарлијах.
Поноси се, Горо Црна,
свети храмe српске славе!
Док слободе твоје гњездо
излежује соколове
како Никца од Ровинах
и његово друштво храбро,
свагда ће ти пред оружјем
противника сила падат,
и вјенчеве бојем плетне
твоја хитра брати рука.

ПЈЕСМА ШЕСТА

Звук пламена оружија
и побједах хвале јасне,
којијема непрестано
црногорско знатно име
на све стране грмијаше,
и пиперски мач крвави
из ножнице тристаљетње
хитро нагна истргнути
и гола га показати
против трона Византије.
Врела турске крви хитро
од његова остра врха
многовидна потекоше
око града два царева,
тврда Спужа, Подгорице
и ријеке двије знатне,
тихе Зете и богате
и Мораче брзотечне.
Док Турцима чести боји
и крвљења сваког дана
дојадише, досадише,
пак бегови оба града,
горди аге и кадије
покупише одијела
са Тураках погипшијех
која бјеше Пипер храбри
острим мачом и шарицом
искројио, омастио
мрском многим турском крвљу,
па их носе на капију

огњенога дивна Скадра
к Топал-Осман, силну паши,
Скадра влацу и везиру.
Кад пиперске дрзност руке
Арбаније горди владац
хитро зачу и развиђе,
силну брже војску скупи
да пиперско племе храбро
истријеби и задуши
што се смјело усудило,
са прегледа Горе Црне,
јарам турски с врата бацит
и слободе име родит
од кукања турске мајке.
Па кад с војском Топал дође
к Тугомира древној грађи,
Подгорици гласовитој,
онда к себе дозвола брже
капетане и бегове
које к боју и крвљењу
налазаше за способне,
и пиперска мач и рука
које бјеше увредила
на бојеве и мегдане.
Па им горди поче зборит:
"Чујте, турски соколови
и Стамбола противниках
крвопије и лафови!
Ево вама војске силне,
баш хиљадах седамнаест;
с војском храбром ударите
на упорно влашко племе,
све им огњу мртво да'те,
а мушкића сваку главу
окините бритком сабљом
да их даром витешкијем
у стамболске руке дамо;
женско мачем не с'јеците,
већ га робом доведите.
А ја с војском одит нећу,

е је брука и срамота
да везири царски иду
на толико мало племе;
већ се оћу примакнути
су хиљаду коњаниках
на Мораче бријег горди
да очима гледим војске
турске храброст и витештво,
и како ће турске сабље
Пиперима сјећи главе."
Капетани и бегови
окренуше војску бојну
на пиперско племе храбро.
Војска газом прегазила
бистротечни ток Мораче;
Топал-паша за њом стаде
по бријегу исте воде.
Кад пиперски витезови
угледаше силу турску,
ђе се сила на њих дигла
да их огњу, мачу преда,
онда до два војеведе,
Божовићу витез Пејо
и Пилетић знатни Ћетко,
окупише све пиперско
храбро племе и нахију,
па им ову храбру ријеч
отпочеше говорити:
"Чујте, браћо и витези,
видите ли турску силу
која се је обратила
да нахију нашу врже
под копита своја мрска?
Сада ови бој с Турцима
али ће нам синџир ропства
с врата вјечно отурити,
али ће нас вјечно држат
у гвоздену своју алку, -
без врућа се много пота
он прекинут не да ласно.

Шта ћемо ви примјер часов
из вјековах утеклијех
приводити, кажевати
кад ви живи примјер стоји
пред очима - видите га.
Спомен'те се дјела славни
које мишца храбра чини
ваше родне миле браће;
нека крепост и преглоћу
срца, душе Црногорца
ваш витешки дух породи -
то једино, више ништа,
ропства везу прекидају,
то једино, друго ништа,
славе име и слободе
из просуте крви људске
на мегдан ви може дати.
Турска војска нека пали
сваколика села наша;
робје скриј'мо у платије;
ми пушкари што смо листом
у стијенске куле тврде
затворимо себе тврдо,
и на куле дочека'мо
војску бојем огњевиту,
е без кулах ми нијесмо
кадри бојак с Турцма бити."
Сви Пипери послушаше
своје храбре војеведе,
по наредби њиној свашто
учинише што рекоше,
пак у тврде куле ст'јенске
затворише с' мушки, хитро -
шест стотинах витезовах.
У то турска сила рупи;
сва пиперска села редом
у облачне диже мраке
до Стијене доклен дође.
На Стијену јуриш снажно
учинила војска турска

да и њено село гласно,
ка и прва, огњем спали.
Ал' не дају шест стотинах
из затвора витезовах,
већ се мушки са Турцима
око села поиграше.
Пушка грми, крв се лије,
Пипер кличе и халаче,
кула кулу охрабрује;
пушкарица свака лије
плам огњени, смртоносни,
пали, жеже непрестано.
Турчин вришти и јауче
и на перчин мртав пада,
ал', бијесан, бојем не хће
узмакнути ни устегнут,
већ на село јуриш чини.
Кроз таму се брза праха
многе праве и огњене
лију дуге непрекидне
међу двије храбре војске,
по којему огњеноме
брзотечну пламну току
једна другој пошиљаше
неразбудни вјечни санак.
Јеком боја на Пипере
устресе се и зајеча
в'јенац Кома брилијантни,
коме вјечно цар свјетлости
са погледом својим бистрим
главу круни цленовидну.
Како кучко племе храбро
зачу одзив громогласни
Кома горда и висока,
одмах се је боју љуту
досјетило, домислило,
ал' не знаше ђе ће бити
док виђеше облак мрачни
од жестока крвна боја
и од селах запаљених

изнад гњезда пиперскога.
Тад знадоше да су Турци
на њих силни ударили,
па одмаха полећеше
пет стотинах витезовах,
а пред њима Дрекалова
храбра рода и племена
Радан знатни војевода.
Брзо кучки долећеше
витезови и ратници
у помоћи својој браћи.
Кад Пипере бојем храбре
погледаше, и зачуше
у какву су тешку муку
од турачке војске збјени,
каквијем ли јасним гласом
из пламена врућа боја
кликоваху браћу ближњу:
"Хај, на ноге, браћо Кучи
и Брђани сви остали!
Прискочите данас нама
у помоћи на невољу,
а ми ћемо сјутра вама
ако ико жив претече
од пламене турске сабље.
И да није љута змија,
седмоглава Стамболија,
нас одсјекла, раздвојила
од витезах Горе Црне,
ми вас данас и не бисмо
на невољу кликовали,
ни вас с Турцма завађали,
него би нам Црногорци,
наша браћа, прискочили
на невољи крв пролити."
У јунаках горе кучке
попуцаше срца жива,
па у војску турску загон
ка лафови учинише,
и напола турску војску

око села пресјекоше,
пут до кулах чист и крав
просјекоше, учинише.
У тај доба шест стотинах
пиперскијех соколовах
из затвора излећеше,
и с кучком се војском хитром
изм'јешаше, познадоше,
па на турску договорно
два ваљатна, бојем знатна
српска Брда ударише;
низ Пипере силу турску
саломише, призајмише,
у село јој пет стотинах
вitezовах посјекоше.
Но кад војска у побјегу
спрам Орлујске ст'јене дође,
онда брдски витезови
на средину ње удрише;
три хиљаде турске војске
по деснојзи страни хитро
одвојише, призајмише;
низ Орлујску горду ст'јену
нагнаше их врућим бојем.
Ту ми турском пјешцу, хатл'ји
подрастоше умах крила
како мраву по старости,
те на јата сташе густа
низ Орлујске лећет ст'јене
у предјеле турског раја.
Кад Брђани отправише
три хиљаде турске војске
у садове тандарихе,
на пирове вјечно сјајне,
да одахну и почину
на постеље меке раја,
које им је пророкова
приправила лажна рука
међу црне и голубје
очи шћери бесмртнијех

и богињах алкорана, -
онда ти се одмах хитро
за бјежећом војском другом
повратише у погоњу,
и на бријег од Мораче
код пространа древна града
Диоклеје разорене
пристигоше турску војску,
угнаше је у Морачу.
Турци бјеже без обзира,
а брдска их момчад прате
из пушаках дугачкијех.
Ту не бјеше ниђе близу
моста згодна ни преласка,
ал' Брђани десет брже
од турскога мяса мртва
направише са шаркама,
тер преко њих турска војска
сва пребјеже и утече
која мртва не остаде
од брдскога остра мача
и Морача коју брза
не занесе у њедрима.
Брђани се отлен дома
са витештва вјенчевима
повратише у Брдима
са добића многа бојна
а јошт више вјечне славе.
А побјеже Топал-паша
поизгнуте много главе,
разбјен, грдан кукајући,
уздишући и плачући
за именом првим сјајним,
које њему пређе тога
у народу грмијаше
славно, дично и похвално.

ПЈЕСМА СЕДМА

Бој пиперски с Топал-Осман,
Скадра пашом и везиром,
у витешка брдска срца
из просуте крви заче
име славе бојеносне
и слободе људству драге.
Сташе брдски витезови
преко Турске пролећати,
састављат се с Гором Црном,
са њом братску свезу тврдит
како ће се тужни бранит
од огњена змаја Турске.
Свеза брдска с Гором Црном
поб'јеђену гордост турску
опет ужди и распали
да побједе и освете
са оружјем славу тражи
на нахију кучку храбру,
коју мјаше да ће опет
обладати, покорити,
и мртвом је рајом турском
вјековјечно учинити
како једно спрема Турске,
слабо племе и нејако
које се је увалило
у чељусти огњевите
Арбаније бојем славне,
за довршит ово дјело,
по храбрости Турство избра
прапотомка Махмут-бега,

Ходаверди силна пашу
и везира су три туга
од Призрена троносна,
кому храброст и везирство
по наслѣдству долазаше.
Глас громовах огњеносних
и вјесниках крвна боја
огласише турској војсци
да се главар њих врховни
у порфиру браноносну
облачио и кренуо,
те се одмах крвожедна
са свих странах слеће војска
на Златичко равно поље,
међ нахијом Куча храбром
и варошем Подгорице.
Ту је војска једну ноћцу
обноћила, коначила,
проведећи разговоре
од витештва и храбрости.
Но тек зоре свјетла рука
супи мрачну завијесу
и сакри је у дубину
валовита мрачног поља,
тек цвијеће мајско дично
посла трону живоносну
Аполона свјетлописца
брилијанте росне капље
дужном жртвом њежне душе,
код везирска горда стана
развише се дугокрили
са сабљама у рукама
хитролетни ратни знаци,
устресосе поље јеком
гласне свирке, јечни бубњи,
узвришћеше жељом на бој
у везама повезани
сви хатови ка лафови,
а вјесници војске турске
по околу заурлаше

курјачкијем харапскијем
муклохучним дугим гласом
и дозивом владјетелским
да откриће силна војска,
е је везир горду своје
силну хату и немирну
на крилата леђа сјео.
Војске турске са везиром
двадест хиљад хитро крену
уз Дољане пут Златице,
и са бојем крвавијем
сву Сјеницу, село кучко,
изгореше, похараше,
па на Медун главно Турци
кучко село ударише
и с крвљу га многим турском,
ка Сјенице, опалише.
Ал' напријед војски силној
кучка храброст не даваше,
већ је с чела бјеху силно
уоставили и узбили,
на јунакородни Медун
свуколику окупили.
Па се бојем жестокијем
са њом бију соколовски,
и по гласу пушчаноме
и халаку витешкоме
у помоћ им досакаху
ратољупци даљих селлах.
Ал' хиљада кучке војске
дваест хиљад силе турске,
која бјеше бојне куле
уфатила и притисла,
не могаху надјачати
ни у бјекство обратити
без помоћи чије друге.
Но у бојак најжесточи
и највишу муку кучку
приспје њима помоћ добра -
два пиперски војеведе

а за њима шест стотинах
витезовах ка орловах
од племена пиперскога.
Кад пиперска лака војска
удри бојем на Турчина,
утруђеној кучкој војсци
срце с мишцом тад узигра,
те на Турке са витештвом
ударише оба Брда.
Поклаше се, да се прича,
с турском војском по Медуну;
без узмака мачи брдски
сташе своју сјајност мрачит
са црвеном турском крвљу;
стаде Турке српска мишца
на црвена многа јата
од Медуна одгонити,
у смртни их ланац везат.
Кад дојади турској сили
бој огњени и крвави
од Брђанах по Медуну,
онда везир својом војском
без обратка бјежат поче,
ал' господе друге турске
седамдесет изабране,
све беговах и спаијах,
нема када избјежати
из високе и простране
куле Радан-војевode,
већ је брже облећеше
витезови брдске горе.
Па на кулу не шћедоше
одмах с војском ударити
да им сила са везиром
тад мрцино не утече,
већ стотину око куле
витезовах оставише
да чувају смртну стражу
беговима, спахијама.
А остала брдска војска

зајми Турке и везира
низ Сјеницу, пут Златице.
Док до поља силу турску
доћераше врућим бојем,
посјекоше девет стотин
од Тураках храбрих главах;
открај поља до Рибнице,
која тече близу града
старинскога Подгорице,
шест стотинах посјекоше,
па с бријега од Рибнице
дозивају призренскога
горда пашу и везира:
"Обрати се, силан пашо,
и захвали Брђанима,
који су те данас дивно
и везирски испратили
са весељем из пушаках.
Што си главу преклонио
у средину војске турске,
те напријед често клањаш
ка невјеста многостидна
међу китом и сватове
кад захваља на здравице
своме роду и племену?
Обрати се мало, пашо,
да нам кажеш кад ћеш писат
к Махмут-цару, твом султану,
у Стамболу фална писма,
да му штогођ лаже у њих
не приметнеш хвалећи се! "
Отолен се витезови
натраг брже повратише,
и на кулу војводину,
у којојзи бјеху Турци
затворени, опкољени,
снажно, храбро, ударише,
и живијем огњем кулу
одсвуд брже запалише.
Па Брђани сташе турске

ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ – СВОБОДИЈАДА

поглавице дозивати:
Мање, Турци, ватре лож'те,
мање тутун запаљујте,
ере ће вас тама саде
обузети, притиснути,
а врата су куле тврда -
бисте могли турске браде
до отвора попалити."
Седамдесет ту у кули
поглавицах остадоше
смртни тутун дувајући,
а Брђани отиђоше
са добићем пјевајући.

ПЈЕСМА ОСМА

Кад безумни, ненасити
са тирјанском руком владац
мањи народ и нејачи
покорити себ' не може,
нит' га свезат у несносни
и тирјански синџир његов,
онда себе пред свијетом
са порфиром пријеварном
он покрије и одије;
тобож оће са том лажом
да свијету каже свему
е он оно и презире
ка маленкост једва видну
спрама свога величаштва,
о којој је стидно њему
помислити и зборити,
камол' са њом рат водити.
У ођелу овом лажном
с црногорске стране мале
пред свијет се кажеваху
кичељиви владаоци
Византије столодржне:
Ахмет трећи, Махмут први -
син Мустафе, Осман други,
док на горди трон Стамбола
сједе Мустав, син Ахметов.
Како сједе, поче мислит
и огњену Отманову
изостриват смртну стрелу
да свободе српске срце

с њом прободe и умртви,
пак у диван Турства ћори,
и у матер зла, глупости, -
ђе нијема и без крилах
лежи правда у синциру
мучитељском руком мрском
савезана и скопчана,
а неправде и злочинства
ђе глас грми и царује,
ђе добија лака крила
за злоносни људства полет, -
поче љути Мустав зборит:
"Чујте, кнези, војевode,
којих сабља, хитра рука
брани име, величаство
Отманове славе, главе;
којијех је умност, мишца
непобједни Јупитеров
штит узела, уграбила
Минервиној божественој,
умној руци всемогућој;
којијема славом браном
све планине подуранске
одзивају громогласно!
Куд год наше силне војске
обратише полет хитри,
и јарошћу барјак Турства
раширише и дигоше,
свуд пред њима противника
горда сила нички паде,
и пливућа крвљу поља
свуд осташе у рукама
Османове ђеце хитре.
Али једно влашко племе
и гњијездо Србах мало
у предјелу црногорском
наша мишца, наша сабља
не би кадра покорити
високоме Турства трону.
Наше паше и везири,

са ферманом Турству светим,
често војске поводише,
и са њима љутим бојем
на то племе насрташе;
с њега славу никад бојну
турска мишца не донесе,
но срамоту и стид свагда.
Треба сада непремјено
наше силе обратити,
и дан први, дан велики
мог изласка на престољу
тим добићем честитоват."
Онда диван рабовидни
властитељу своје грозну
ниским гласом одговара:
"Р'јеч ће твоја света бити
до издаха турске силе,
ал' је твоја круноносна
јошт невјешта глава царска
ратовима и бојима;
треба славу и поштење
турског царства и имена
више чуват него главу.
Ми можемо силном војском
тако махом ударити,
њина села и племена
с крвљу многим попалити,
ал' ће они скрити чељад
и имуће све остало
у висока своја брда;
по брег' мора немирнога
ми одовуд ударити,
а од мора неће нико.
Наша војска вјечно неће
у гњијездо црногорско
останути, војевати,
већ се натраг оће вратит,
а они се пуштит за њом,
поломит је и посјећи,
од ње бруку и грдило,

ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ – СВОБОДИЈАДА

ка од сваке, начинити,
да јој бручни спомен дају
вијекови један другом.
Већ овијем путем бисмо
могли племе то крваво
поробити, истражити,
кад надмена би ошћела
Венеција моредржна
своју силу окренути,
и од мора са њом удрит
на племена црногорска;
а ми с краја свакојега
наше владе и државе
да удримо силом снажно
на кавурско племе чврсто
док се с војском састанемо
млетачкога двора давна.
Тијем бисмо путем само
могли име црногорско
вјечно сакрит од свијета.
Ако л' не кће Венеција
то крваво дјело с нама
дијелити по наполи, -
прођимо се дизат војску,
без грдила и срамоте."
Славољубни Мустав пође
из дивана у двор горди;
како дође, поче писат
пријатељска мрска писма
к млетачкоме двору подлу:
"Сваки данак љубов већа
расте видно и тврди се
међу наша два велика
двора, трона и народа;
свједоци су тога гласни
пријатељска и взаимна
наша дјела сваког дана,
која теку непрестано
кроз пресретна два народа,
који свако земно добро

под високе и широке
наше сјенке уживају;
наше руке скиптроносне
надмећу се непрестано
којано ће којој приђе
доказ нови високога
пријатељства учинити.
Сад у руке ваше стоји
темељ вјечног пријатељства
међу двије равносилне
и државе св'јету страшне
поставити, утврдити,
ал' му силу божествену
вјечно скрити, угасити
међу Млетке и Стамболом.
Знате српско племе једно
које се је скоро дигло,
пробудило и јавило,
испод скиптра громометна
отргнуло знатног сина.
Наше војске непобједне
славу бојну много путах
клето племе то помрачи;
блистателна Турства слава,
моје царско височество
то трпјети више неће.
Османов се крволитни
мач пламени из ножнице
са љутошћу истргао
и остроту крвожедну
к Црној Гори обратио.
Моје војске с нестрпјењем
очекују на миг један
који ће им знак подати
да са сваке стране удре
на то племе новородно.
Већ ако сте, ко што мислим,
пријатељи моје главе
и државе мени дате
пророковом руком светом,

ваше војске истурите,
по граници поставите
кругом влашке Горе Црне
од Грахова до крај Бара
да не дају бјежат робљу
које војска моја зајми
у приморска ваша мјеста.
Пак се нека војске ваше,
како чују бој огњени
међу мојом и Србима,
све навише попримичу
док се стану с мојом војском
у средину Горе Црне.
Кад се стану, пиличника
од Србаљах остат неће!
Ови случај рађа љубов,
ал' ненавист вјековјечну
међу турском Византијом
и латинском Венецијом."
Како дука са сенатом
прими писмо гордовлаца
Дарданелах, Пропонтиде,
одмах њему отписаше
са радошћу глумом, ниском:
"Мустав-царе, Турства главо,
и високи властитељу
половине земног круга!
Твоје писмо громогласно
прочитасмо, разумјесмо;
твоје умно рјешително
намјерење ми видимо,
које славу, чест и фалу
даје твојој вјенценосној
прозорљивој ханској глави.
Наш могући блистателни
двор је готов учинити
по желању Византије
и ње трона царедржна;
наше силне многе војске
свим приморјем которскијем,

открај Бара до Грахова,
поставити ми оћемо.
Роб се један црногорски
у држави нашој неће
моћ сакрити ни примити,
но свакога који трне
вашој силној побјећ војсци,
наша ће га непобједна
уфатити, вашој дати.
Праха они купит неће
у држави Венеције
нити друге потребности
што мегданско поље иште.
Ми са њима од времена
Думан-паше Ћуприлића
непрестано крв лијемо;
већ су и нам додијали
са бојима честијема
по Приморју пространоме,
већ на ноге твоју силу
сад окрени и обрати
пут крвава Срба гњезда.
Сад је згода и вријеме
да споменеш прошлу бруку
с којом турску мишцу храбру
оцрнише на мегдану.
Наше двије силне војске,
са помоћу једна друге,
могу тијем поступањем
Црногорце истражити,
да свободне главе више
у крвави предјел њиов
не подраста ни јавља се.
Него, како наше писмо
у државну руку примиш,
нек се твоја сила креће,
а ми наше војске много
отправљамо у Приморје
да на мјеста биљежена
стану редом, утврде се."

Кад два града скиптроносна
међу које до тадера
спор вјечити царствоваше
бешчовјечно дјело, вољу
на тај предмет сјединише,
султан Мустав тек разумје
повољно му Венеције
дружељубно посланије,
радоснијем гласом хучним
свод дивана сав потресе,
ка звјерових громогласни
цар властитељ грабељиви
кад пећине своде горде
својим гласом све потресе.
Па фермана три танана
из дивана полећеше
на татарске хитре ноге:
један граду једренскоме,
који гордост свога лица
огледује дневно, ноћно
над Марицом бистротечном;
други Босни војеродној
и Травнику ње власнику;
трећи знатном бојем љутим
отачеству Скендербега,
у крвави крај Бојане
Скадар тврди и гласити.
У фермане везирима
син свијета владалице,
владатељским гласом виче:
"Брже, слуге, силне војске
што можете сакупите,
и с војском се брже-боље
открените и дигните
пут кавурске Горе Црне.
Ти, везире Босне гласне,
дигни твоју силну војску,
Херцеговце и Бошњаке,
хајде са њом управ друмом
острошкијем низ та брда

ка ћеш силом твојом изист
на крваво српско Кчево.
Ту војнички табор сави;
кавге немој заметати
ко те са њом не понуди,
веће чека' Романије
силну војску и војводу
да уједно бој чините
каде војску прикупите.
Ти, Једрене троносне
началниче су три туга,
дигни силу Романије,
све полкове жељобојне;
с војском хајде преко Турске
управ Кчеву гласитоме,
ђе везира Босне чујеш.
Ту ми силне браноносне
моје војске изм'јеша'те,
али боја јошт немојте
са Србима пожижати
ако мога војска твоја
проћ без њега икојако
до табора босанскога, -
приђе топе не чујете
Скадранина паше зорна,
с којијем ће знак подати
каде удри на нахију,
на Црмницу плодносну.
А кад топе зачујете,
силну војску раширите,
на гњијездо црногорско
ударите огњевито;
што фатате, све кољите
да од врага турске славе
не остане ниђе трага;
нек ви цигла љута змија
која Турству очи вади
не утече остру мачу;
пак са бојем хајте широм
док се с војском састанете

пријатеља узданого,
млетачкога дуге храбра;
кад се с војском том станете,
што ви робја она даде -
све га сабљи поклоните.
Кад витешко ово дјело
докончите и свршите,
и то клето и упорно
када племе истребите,
онда силну војску вашу
сву спуштите у Приморје,
пак се с твојом ти увези,
главни пашо над пашама,
у бродове наше многе
који ће вас ту сусрести,
у Романиј' истурити.
А босански силни везир
нек се с својом војском врати
преко Рисна и Грахова
у витешкородној Босни;
а скадарски витез везир,
Мехмед-паша учтуглија,
нека крајем приморскијем
он обрати силну војску
ка ће доћи под барскијем
управ градом на крајину.
Ти, скадарски крајичниче,
Мехмед-пашо Бушатлијо,
дигни војску свуд хваљену,
на Црмницу хајде са њом
црногорску усамљену.
Када на њу удриш храбро,
жежи топе гласовите
да по гласу њиовоме
све једанак удре војске;
попали је и пороби
са витешком славом твојом;
немој мушкић њезин ђегођ
да утече својом главом.
Када мушки ти савршиш

то витешко дјело хвално,
са војском се твојом дигни
уз Грађане племе храбро;
ка Црмницу истријеби
огњем, мачом и мишицом
сву нахију Ријечанску,
па отолен војску дигни,
на Цетиње с њом удари,
на њем влашки храм разури,
у који се задојива
крепка мишца црногорска
славом бојном и витешком,
и који је духом својим
раје маче наострио
да сијеку турске главе.
А владик у тога луда,
њина вожда и главара,
жива предај у рукама
једренскога главна паше,
да га мени робом пошље,
ал' његову мртву главу;
па отолен војском крени
у јуначко племе Његуш.
Ако буде друга прошла
проз Његуше пут Приморја,
хајде за њом сустопице;
не буде ли, пашо, прошла,
ту је чекај, док доспије,
да заједно откренете
пут Приморја млетачкога.
Кад дођете у Приморје,
казаће вам главни везир
од Једрене многогласне
куд ће која војска поћи."
Гле Муставе кратковидна -
он отправља војске своје,
наредбе им дава такве
ка готова да их чека
побиједа и добиће,
те баш онђен ђено драже

мртве главе носе в'јенце
од побједи у гроб тавни
него живе стидна ропства
по свијету бијеломе.
Три везира брже боље
послушаше насљедника
Отманова царства славе,
и велике своје војске
од по Турске подигоше.
А млетачки двор бешчесни
диже војске, генерале,
те границе црногорске
од Грахова до крај Бара
све са војском непрекидном
он утврди и увати.
Кад Србије храбри синци
са очима видијеше
е су љути океани
од истока и запада
своје вале мутнотечне
пут гњијезда њиховога
с жестокошћу обратили
да га током њиховијем
у дубока мрачна њедра
своја скрију и утопе,
са сваког се краја, стране
узмоташе и узвише
и наједно саставише
да витешким сокољењем
један другом дух учврсти;
не од силе да се многе
тад одбране и сохране,
но да мушки и витешки
на мегдану помру листом,
да њиова погибија
не би турској и латинској
војсци дала славе праве.
Па на икуп пред свијема
на крајинско соколовско
Кчево племе црногорско

ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ – СВОБОДИЈАДА

тад владика Петар млади,
баш Данилов унук прави,
Црногорцма поче зборит:
"Видите ли, браћо храбра,
како се је, с једне стране,
седмоглави ненасити
змај Азије и Европе
са огњеном својом силом
разлетео и дигао
пут нашега отачества,
с друге стране - лав срдити
Венеције богомрске.
Два страшила та свијетска
оће својим полијетом
да нам име уништоже.
Завидљивци наше славе
и слободе крвљу платне
мисле да ће наша рука
оружана пасти одмах
к величини њиној гордој,
да се неће смјет усудит
просут р'јеке непроходне
крви своје за чест своју.
Ласније би било трпјет
часну сину отачества
и народу славом правом
увјенчану, задојену
све тартара мрачне муке
него јарам стидни, тешки
који мисле да остатку
нашег рода на врат метну
Венеција, Византија.
Боље би нам и часније
пред свијетом правим било
да смртнога нигда ухо
наше име чуло није
него да се да савршит
то Венециј' и Стамбулу
што су сада наумили -
без просућа многе крви.

Што се крвљу плати скупом,
то већ храброст права неће
ни продати ни пуштити -
осим за крв већ ни за што.
Ја приликом не находим
да ће име од побједи
паст у нашу малу војску,
но и то је тврдо скрито
од смртога ока знања;
али треба да за славу
отачества и имена
сви помремо, крв проспемо.
Поједном се мре и рађа;
до поштења све је мртво -
оно живи вјековјечно;
гроб је частан вјечан живот,
живот стидан - гроб вјечити!"
Онда војска сва скупљена
остре маче брже киде,
па врхове њине остре
к срцу своје обратише,
пак се војска и главари
један другом ту заклеше:
"Врх му мача свога остра
своје срце пронизао
ко за своје отачество
неће сваку капљу крви
на мегданско поље излит
и ко ће се жив предати
у погане скверне руке
Млечанина и Турчина,
ко ли ће се с мјеста маћи
да куд жену, ћецу крије;
веће нека сами бјеже
из племенах граничкијех
у средину наше земље.
Ту без страха нека стоје
док ми листом сви војници
од душманах погинемо;
а кад наше главе падну,

ето жене, ђеца, куће
и остало све имуће, -
ко до њега први допре
на поклон му вјечно било!"
Тад војводе и сердари,
и главари сви војнички
црногорску војску брже
умно главно разредише,
и хиљаду брже другач
отправише на границе
супроћ војске Млечанина;
а црмничку војску храбру
отправише нахиј' својој
да на себе чека силна
Мехмед-пашу Бушатлију.
А на Кчево остадоше
пет хиљадах соколовах
од нахије српске двије,
од Катунске и Ријечке,
да на себе дочекају
два од Турске хитра змаја,
два везира учтуглије,
босанскога, једренскога.
Но тек бјеше војска пошла
на границу у Црмницу,
у то момче црногорско
са острошке страже дође
у околу војске српске
насред Кчева каменога,
те јој младо хитро каза
е босанска сила спала
на крваво равно Сливље.
Како храбри Црногорци
разумјеше врсно момче,
на лаке се ноге брже
подигоше, отрчаше
на острошки друм широки,
међу Брда и Никшиће.
На друм тврди и велики
шанац брже направише,

и у шанцу бој с Турцима
с нестрпјењем очекаху.
По царевој и ферманској
вољи гордој и наредби
крену везир с војском турском
да са Сливја путем иде
низ племена брдска равна,
ка ће Кчеву црногорску.
Но босанска када сила
на метериз црногорски
љути дође и нагази,
пет хиљадах из фитиља
пуче пушке црногорске
на небројну војску турску,
а босанске - ни броја се
не зна казат ни умије.
Па се облак густ и крвав
над обије војске диже
од врућега боја тога
и од паре коју роди
ту просута крвца многа.
Бој ватрени два дни траја
у једнакој жестокости,
нит' се једна оној другој
војска с мјеста бојна шену.
Но кад трећом бој полази
из предјела Тритонова
бјеловласа шћер Олимпа,
стаде воздух мучан тутњет
од пламена огња жива.
По тутњу се обратила
црногорска војска мала.
Кад за собом погледала
своје село Загараче,
ал' је на њем Романије
страшни владац ударио,
живијем га огњем свега
у облаке претворио,
па од њега друмом Кчеву
са свом војском обратио.

Кад ту силу Црногорци
са очима видијеше
ђе иза њих ври, улази
пут средине њих гњијезда,
не би коље шанац бранит,
ни с Бошњаком боја бити,
већ пут кућах отрчаше
да њих бране од Тураках.
Но на Кчево кад приспјеше,
али од њих бјеше приђе
турска војска притиснула:
прва око на њем пење,
а задња се јошт откреће
од вароши Подгорице.
Мало стаде, сва се скупи
у широко-мрачни око;
док ево ти одмах за њом
везир Босне с војском својом.
Како дође под шатором
романскога главна паше
и везира великога,
по дужности одмах пође;
а двије се силне војске
изм'јешаше у околу,
и шаторје често своје
поперише и распеше.
Сила бјеше притиснула
одно Гарча додна Лисца,
од Бјелицах до Заљута -
све то Турчин крвожедни
и коњ бјеше брзотечни.
А витешке црногорске
војске бјеше око мали
у бјеличко село Предиш
спрама турске многовидне.
Турска војска само једну
ноћ преноћи без крвљења
у кчевскоме окружију,
па сјутрадан, тек Фебова
скиде сјајнобистра рука

баш порфиру брилијантну
с плећих ноћи и Ереба,
те је сакри од погледа
под завјесом својом св'јетлом, -
зајечаше гласни топи
у околу Скадранина
Мехмед-паше и везира,
који знаке подадоше
турској војсци неизбројној
да једанак сва удари
на племена црногорска:
Како силни два везира
и њихова војска храбра
чуше гласе огњеносне
да удари Мехмед-паша
на Црмницу, српско крило,
онда брже све шаторе
покупише и савише,
како вихор љетни хитри
кад облаке танкосјене
својом хитром руком скупи.
Зар мишљаше турска сила
да ће тај дан проћи ласно,
без кржаве сансарине,
проз сва гњезда црногорска
и све од њих што узоће
мишцом, сабљом порадити,
и навече око силни
са шаторма раширити
покрај мора тавна сиња,
у државу срамотнога
пријатеља њина дуге.
Но како се турска сила
јохну листом сваколика,
и отиде широм хитра
ка ће српска сва племена
опколити, задушити
да им цигли дух се не би
куд сакрио и утека.
Но не пошли николико

док на војске црногорске
пет хиљадах наступише,
која бјеше мјестом сјела
кудијен ће кренут Турци
да у срце Гори Црној
с острим мачем својим уђу.
Турска сила сва наврије;
црногорска храбра мишца
не уступи, не узмаче
од крвава боја ништа,
већ на оно мјесто прво
ђе се јутром бој зађеде,
ту их мркли мрак дочека.
Јопет војска турска сави
стан велики ђе и приђе,
баш на прво падалиште.
Ал' се бојак прекрвави
не прекида час ни тренућ
од двадести ијулија
до августа петнаести,
но једнако топ млетачки,
топ турачки грми свуда,
дневи, ноћи непрестано
око српске Горе Црне;
а насрћу силе двије,
Венеције и Стамбула,
са свакога краја војске.
Бој се свуда, на све стране
око гњезда соколовска
уплотио крвосипни.
Од пушчана и топовска
дима густа кололетна
нити једна нити друга
знаше војска када мрче,
кад ли бистра зора сине
и Аполон луче проспе.
Војске мрака шћаше скрити
и слијепе изм'јешати
да оружјелитни плам се
по воздуху ријекама

не лијаше, не пламћаше,
те блиједу смртну свјетлост
ратницима подаваше.
Црногорске мало војске
свуд се храбро, очајано
с Млечићима и Турцима
крвавијем бојем бију.
Кликом јасним Црногорца
и смртнијем јаукањем
Млечанина и Турчина,
непрестаним гласом хучним,
планине се и долине
војницима одзиваху.
Не знаше се што страшније
тада смртно ухо слуша:
ал' грмјаву топа, пушке,
али клепет сабље, мача,
ал' ратниках глас хиљада,
али јаук рањенијех
на хиљаде витезовах,
али уздах слабе мајке
и ђетета цику луда,
које страхом обузето
све плакаше непрестано,
јер час по час све гледаше
кад ће робом постат тужним
Венеције љута лафа
и огњена турска змаја.
Планинска се звјерад љута
од хучања, дима, огња
узбунеше и стравише:
не умјеше бјежат никуд,
већ се с војском изм'јешаше
једућ људску крв и месо
док с' опише, помамише,
и са војском они дивје
сташе љуте кавге водит.
Бој огњени непрестани,
свуда грдни; свуд крв лију!
Али ево муке љуте

за витешку српску војску:
нестаде јој бојна праха
и олова смртоносна,
а купит га ђе немаше,
већ с онијем прахом бојак
за шест данах све чинише
што с погипше турске војске
и латинске узимаше.
Него седми срећни данак
војниках се дв'је хиљаде
црногорских одвојише,
тере на друм велестовски
западоше у потају
да чекају џебахану
коју војсци силној турској
пошиљаху и даваху
Скадар, Травник, Сарајево.
Стара срећа црногорска
са витештвом њима дата,
нанесе им на друм много
џебахане Турцма ходне.
Тек витези њу виђеше,
учинише јуриш на њу,
посјекоше војску многу
те праћаше друмом исту.
Ту товарах осамдесет
џебахане уграбише,
и брже је војсци својој
с многотрудна боја, крви
доћераше свуколику.
Кад витези црногорски
у рукама џебахану
уфатише и виђеше,
брже-боље свуколику
на пушкаре разд'јелише.
Онда вијећ војсковође
са владиком својим чине
да на турски око ноћно
са витешком војском удре
не би ли се како Турци

помутили и сломили.
Старјешине међу собом
утврдише, углавише
да на силна два везира
приђе зоре Црногорци
сви нападну и јурише.
Па договор војсци својој
у околу сташе причат:
"Послушајте, браћо храбра,
вitezови неуморни!
Ми главари у скупштини
сви за добро избрасмо
да на Турке ноћас сложно
приђе зоре сви удримо,
зашто се је, браћо, бојак
много крвни продужио.
Могу његод нашу војску,
ђе слабија него овђен,
Турци клети ал' Млечани
истребити и исјећи,
па у предјел наш витешки
улећети, увалити,
нама с плећах ударити.
Не треба нам у тој сујми
више стојат ни чекати,
кад божества бесамртна
нашој мишци поклонише
и витешку ње невољу
цебахану турску многу.
Треба нама помислити
на витезе прве храбре
отачества наше земље -
на три Вука црногорска:
Мићуновић, Мандушића
и сокола Томановић,
који боје непрестане
са Турцима свуда бише,
и витештвом бесмртнијем
Црну Гору прославише;
пак нам треба помислити

на витеза од Ровинах,
Томановић знатна Никца,
и на других четрдесет
који са њим отидоше
те силнога Ћехај-пашу
усред турске многе војске
у Ублима посјекоше".
Црногорци бојељупци
сви са гласом радоснијем
потврдише да ће удрит.
Војници се по дужности
к храму неба свиколици
причестише светом крвљу,
па пет хиљад своје војске
на петоро разд'јелише:
једну даше војеводи
Озринићах Драгу знатну
да на Турке са њом удри
преко села Војинићах;
другу дају бјеличком
Милић Вуку војеводи
да он са њом витез удри
на околу турске војске
од Заљути села мала;
а хиљаду трећу дају
храбру Јову, ријечком
поглавици и сердару,
да он са њом на Турчина
удри снажно и ваљатно
од Предиша села храбра;
а четврти дио војске
дају храбру војсковођи
од Цетиња Вукотину
са витештвом знатну Перу
да он са њом, ка умије,
на невјерне удри Турке
од бјеличка тврда друма;
пету војску његушкојзи
даше глави и сердару,
знатну Јову и разумну

и соколу Јововоме
од Његушах храбру Раду
да са њоме оба удре
од високе горе Лисца
на околе турске војске;
а стотину витезовах
биранијех од племенах
даше Петру, вожду храбру,
да он с њима на врх Лисца
станом стане и изиде,
и свијетлу кад опази
кћер истока ће помаља,
да сврх горе топ упали,
с њим наредбу да да гласну
војводама да ударе
на крвнички око турски.
На речена мјеста брже
откуда ће ударити
војеведе војске своје
поведоше и ставише.
А владика Петар умни
су стотину витезовах
на високи врх од Лисца
чека зору и Даницу.
Мало стаде, док почеше
њежна сјајна њена крила
кроз прозоре Ете храма
излећати, трепетати.
Теке њене св'јетле знаке
позна Петар, дјелом знатни,
одмах слугам наред даде,
те три топа, знак јуриша,
са врх Лисца упалише.
Кад војводе гласом топа
глас владике к боју звани
разумјеше и зачуше,
одмах су пет странах снажно
на стан турски непрегледни
са пушчаном смртном ватром
насрнуше ка лавови,

и троструке страже турске
посјекоше у мах први,
па њих мртве прегазише;
а на табор два везира
навалише одсвуд силно.
Табори се и везири
од ненадна чуда тога
узвијаше, узмутише,
ка коловрат силне воде
кад се вије луд и мутан
над понором лакомијем
док га прождре у широка
вјечно гладна своја њедра.
Бој се ужди по околу,
не знаде се ко се с киме
поче клати и ћерати;
ту брат брату поче лити
у незнање крвцу многу;
свакоме се брат, друг, рођак
противником ту учини,
и потоке турске крви
турска рука просу, изли
мјесто храбре српске крви.
С једне стране Црногорац,
с друге Турчин међу собом
просу крвцу невиђену,
док сметена и крвава
крену турска бјежат сила
бијући се међу собом
и с петињом војеводах.
Ту везирма страх подметну
хртске ноге брзоходне,
те бјежањем многе Турке
престизаху, миноваху, -
па поплатах јошт голијех,
јере чизме не имаху
од хитања кад навући.
Драче боду, кам их с'јече,
ал' се на то не обраћу,
но хитају да утеку;

а у њи' се пет војводах,
су пет хиљад српске војске,
ка сивијех пет орловах,
умутили, упуштили.
Сваки витез непрестано
Турке бије, крв им лије
што му руке могу доспјет,
док угнаше силу турску
у крајични Спуж крвави.
Паде мртав неизбројни
од србинске руке Турчин;
од Кчева се до крај Спужа
васколичак друм широки
бјеше мртвим турским трупјем
прекрилио и покрио.
Када турску црногорска
угна војска војску у Спуж,
онда храбри војеведе
повратише славородну
црногорско-српску војску
пут окола и табора
који бјеше турске војске.
У околу многу славну
нађе добит војска српска:
шаторове разапете
и хатове брзотрчне
у ћустеке све попете.
Тад добићем на мегдану,
задобитим мишцом, мачем
више себе обогати
Црногорац него игда.
Ту на Кчево војска трудна
једну ноћцу коначила,
па сјутрадан приђе зоре
сва се војска хитро диже,
трчи браћи у помоћи
у Црмницу, на осталу
крај Млечанах сву границу.
Но кад војска добрзала
код цетињска равна поља

а кад виђе насред поља
око војске - не зна чије
само знаке што познаше
Азијата и Венета.
Кад барјаке видијеше,
сви рекоше да је војска
Млечанина и Турчина,
и да су им браћа храбра
на границе сва изгибла
од њихове многе војске,
па низ поље пут окола
загон храбри учинише.
Познадоше браћа њина
јере мисле да су Турци,
па весеља гласан огањ
из пушака учинише.
По весељу и појању
познадоше Црногорци
јере турска војска није,
па и они брже-боље
на весеље са веселим
озваше се браћи гласом.
Но када се црногорска
измијеша и изљуби
војска храбра браноносна,
тада војска с Чева пита
посестриму од Ловћена
ка црмничка и граничка
разби војска Мехмед-пашу
и млетачку многу силу.
Онда богом посестрима
црногорске бојне славе,
а шћер Лаза царевога,
поче јасним божественим
свезнајућим гласом причат
храбра дјела њине браће,
побједниках Мехмед-паше
и млетачке свом границом
многе силе неизбројне:
"Чуј и слушај мене, војско,

љевше ћу ви ја бесмртна
но сва смртна друга уста
то витештво изјаснити,
која ваша дјела гледам
са Ловћена високога,
мога дома и престола,
којега се в'јенац плави
над облаком мрким горди
и који ми непрестане,
неумирне рате води
с Јупитером громометним:
блеск његове гаси стреле,
и њезину брзолетност
у тренуће мртву чини,
јарост грозну њену узме,
ону силу обесили
од које се свијет тресе,
и океан неуморни
које удар чести трпи,
те се са њом брука, игра
човјеческа слаба рука.
Бој жестоки све једнако
изнад мора по Црмници,
који код вас бијаше се;
турско мноштво и латинско
не могаше одољети
храброј мишци ваше браће
док посљедни шћаше трајат.
Али неба владац вељи
не кће више правосудним
оком гледат ту неправду
ђе безбожне, ђе тирјанске
руке крвцу праву лију,
већ његовом непреклоном
пут неправде вољом вјечном
Еол роди својом силом
из влажнога океанска
њедра облак мраком мутни,
те га хитри љуто зајми,
с њим уранска поља прекри.

Тек додирну лук и тетив
којег кривда Венеције
бјеш' запела и натегла,
и огњену њену стрелу
ње неправда обратила
посред војске њене главне
и окола метнутога
код ријеке под древнијем
приморскијем градом Будвом,
громодржац за лук тегну,
тетив зајми огњеметне
своје стреле смртоносне,
те удрише насред војске
млетачкога дуге стидна;
неизбројну њему војску
поби, свали и разагна.
Тек то моја богом браћа
са очима угледаше
што огњени гром учини
од млетачке војске тужне,
одма они полећеше,
на њу снажно ударише,
и остатак исте војске
посјекоше и угнаше
у градове покрај мора.
Други сину јошт силније
проз облака ноћне мраке
и удари у Црмницу,
украј Вира на рјечицу,
насред војске Мехмед-паше
Скадрина Бушатлије,
ужди њему џебахану
под шаторе свуголику,
војниках му диже много
бездушнијех у облаке.
У тај исти час на њега
ударише витезови
од Црмнице препитоме,
сломише му војску многу
и са мачем посјекоше,

јошт је више наћераше
те поскака устрашена
у дубоко тихо Блато,
а срамотан Мехмед-везир
у лађама живот спасе.
Оставише чадорове
ћилимима подастрте
и миндере турске меке
у рукама бојем знатне
српске војске непобједне
од Црмнице плодносно.
Тако, војско славородна,
ваше браће јака рука
са помоћу небодршца
сломи двије силе горде."
Виле јасни глас престаде,
а захуча гром пушаках
и пјесанах глас витешких
у околу црногорском.
Бојељубна црногорска
војска дома оде листом
једна другој причајући
славу боја бесамртну.
А осташе мртви Турци
и Млечани на хиљаде
кругом гњезда соколовска
да их пипљу гавранови,
сиви орли, соколови,
који им је мекше кљуват;
и да стидни, но ситани,
многи вуци, пси, лисице
приступају ка господи
Млечанима и Турцима
да с заспате њине ноге
њима кожне чизме свлаче
са вуцањем и скубањем.
Еј, стамболски невјерниче
и млетачки срамотниче,
зар мишљасте да је лако
црногорско гњездо развит,

ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ – СВОБОДИЈАДА

које није ни иза шта
до из цв'јећа побратога
на мегдану мачем свито?
Виђесте ли, отпадници,
да витештва јесу синци!
Громометни цар Олимпа,
чули сте га ђе вам рече
да сједите посад с миром
од те мишце, тога духа,
којему се смрћу играт
багатела мала чини,
само *име* славно хранит,
у правој смислу, дјелу,
отачаству - витешкога
срца, душе свету храму.

ПЈЕСМА ДЕВЕТА

Змај Стамбола бјеше љути
већ огњене варовнице
пуштавати оставио
пут гњијезда Србах мала,
и делије Босне нагле
бјеху танке српске шарке
умудриле, разабрале
да бијесни сваког года
не јурише истр'јebити
дичне горе српско племе.
Ал' витештву судба неба
вјечито је одсудила
да без посла витешкога
дан ни сахат не дангуби.
Ненавидник б'јеле луне,
сопротивник Византије,
син Мехмеда и кадије,
Скадра паше и везира,
Кара-Махмут Бушатлија,
силни везир и гласити, -
не даде му црни ђаво
починути и сјест с миром
од крилате српске змије,
која ће му очи избост,
не ка приђе, но кад прова
два управо собом пута,
кад удара с војске нешто
на два брдска храбра села,
на Ћурилац и Стијену,
и обадва пута њега

нагрдише и разбише.
Па му на то не да брука
оставити и прекинут,
већ окрену трећу војску
окупљати силновиту
да срамоту свети своју,
и нахију брдску вељу,
Бјелопавлић поносити,
тад отету његовојзи
острој сабљи, грозној руци,
да је њима опет пода,
и њу уздом тешком својом
да заузда он троструко.
Па кад љуте и кржаве
супи силне Малесије
тријест хиљад бројем војске,
онда везир величаво
отправио гордо писмо
на главаре Горе Црне
и владику Петра њина.
Овако им силни пише:
"О владико и главари,
крајичне се крвљу ствари
мијешају и преврћу;
сада к једној, сада к другој
побједа се вије страни,
ал' њу више путах фата
мноштво људи него мање -
она драже к њима трчи.
Кара-паша - ви га знате -
вама пишем Бушатлија:
Ја сам кућом од старине
силни везир бегајлија;
ја у трону витешкоме
сједим знатна Скендербега
и његовим духом, сабљом,
којено сам насл'једио,
противнике гоним моје;
Отманова челикова
пред мојом се у липову

подвргнула остра сабља;
ја и Стамбол, и он мене
подједнако чествујемо;
нит' Отмана име држим
врховнијем над мојијем;
саме Меке храму свету
што се клањам - више ником.
А свијету цијеломе
то свједочит јасно може
сила царска коју добих:
посјекох је сабљом бритком,
и везира три велика
које храброст моја хитра
ропством узе и уфати.
Откад чврста моја рука,
сабљу држим, припасујем,
знала се је моја раја,
није смјела никуд врцат,
нит' се коме прибијати;
то ни посад бити неће
док витешка моја рука
моју остру сабљу креће
пут мојега славна рода
и имена противника.
Брда сва су од старине
била моја права раја;
сад чујете ка се дижу
против мене на оружје.
Њима кратки ум кажује
да се оће одржати
непобједној мојој војсци.
Њих је оно помамило
што ме двапут повратише
су помало моје војске;
стога мисле, варају се,
да су силу сваком знатну
тобож моју поб'једили;
а не знаду кукавице
јер је очи јошт њихове
ни виђеле сву нијесу.

Озбиља сам сад велику
страшну војску окупио.
Мислим с мојом силном војском
на сва Брда ударити
да их на пут раје праве
моја остра сабља метне,
да се опет не преваре
на владалца свога права
раја пушку исправити.
Но, владико и главари,
сви ме ово добро чујте
и у главу паметите:
немојте се преварити
да помоћи Брдма дате
или њина кога роба
међу собом да пуштите;
чувајте се змије љуте,
знатна Скадра и гласита,
да вам њени зор огњени
очи црне не изгори,
већ будите мене прави
на границу пријатељи.
Ако л' тако ка вам пишем
ви нећете учинити,
но с' у брдска против мене
дјела мутна усплећете,
кунем ви се сабљом, здрављем,
срећом, Меком и Медином,
везир Скадра Бушатлија,
како Брда згазим, спрштим,
ропству, огњу, сабљи предам, -
одмах ћу се с мојом љутом
Арбанијом подигнути,
вас, ка Брда, листом ћерат,
робит, сјећи и палити."
Кад владика с главарима
силна паше писмо прими,
онда на њем договоре
храбре, умне учинише,
па Махмуду хитајући

на његово упорито
отписаше писмо тако:
"Што нам пишеш, Бушатлијо,
силни пашо и везире,
е си силну многу војску
окупио и подига,
са њом мислиш ударити
на нахије наше брдске
да их робиш, огњем палиш
и сијечеш остром сабљом, -
то све бити, ал' не бити,
може, пашо Бушатлијо, -
опалит их, ал' погинут,
ал', ка приђе, срамотно се
без образа повратити.
Што л' нам пишеш и будалиш,
те говориш то у писмо
да Брдима, нашој браћи,
не будемо у помоћи, -
ти знаш добро, силни пашо,
да ми ближе од њих браће
по витештву и по крви
не тражимо, ни имамо,
и зато се, ко их трне,
бит оћемо до једнога,
крв се наша неће штеђет
за обрану њину пролит.
Твоју силу, твоје претње
црногорско ухо, око
нити чује нити види;
но сврх свега ман' се Брдах,
силни пашо Бушатлијо,
да се људска крв не лије
и потоке сузотечне
да не сипје право људство,
да жалостан са проклетством
глас пут неба не пошиљу
родитељи увређени
и ћечица уцв'јељена,
љубе, сестре оцрњене

на онога ко им срца
са душевном раном рани.
Ако ли се бешчовјечна
тога дјела проћи нећеш,
ти кријући и лупешки
немој твоју силу дизат,
већ витешки нама кажи
како јунак, који јеси,
те заједно нас с Брдима
ћерај, с'јеци, гори, роби."
Дрзновено писмо Србах
када горди везир виђе,
троструко му узавреше
са јарошћу мушке прси,
па топовма хабер даде
да подиже силну војску
на нахију Бјелопавлић.
Кад главари и владика
топе силне и јаросне
силна паше дивно чуше,
онда брже књиге танке
у свакоје племе редом
написахе, отпратише
на племенске барјактаре,
војеведе и сердаре,
на кнежеве и војнике:
"На ноге се, Црне Горе
гласовити соколови,
е нам турски ударише
вitezови и змајеви
да попале и истраже
листом Брда до Острога,
и со тијем нашу прву
славу бојну и витештво
да помраче и обруче
пред свијетом витешкијем;
већ на ноге, ка и свагда,
да и отлен, ка одсвуда,
побиједe славогласне
неувехле в'јенце дичне

поберемо, донесемо."
Боја жедни, славе жељни
Црногорци, кад зачуше
што им писма кажу, гласе, -
на лагане хитре ноге
одлећеше ка на крила
за владиком, за главарма
док у Брда долећеше;
на Слатину табор војсци
поставише храброродној.
У то везир силни приспје
и постави око војсци
супроћ војске црногорске
по бријегу Зете тихе
докрај Спужа града тврда
и до горде красновидне
Височице двојеглаве.
Двије војске у околе
по неђељу стале данах,
витешке се сваке игре
играјући момчад врсна,
а главари обадвије
вијећ чинећ непрестано
којино ће које умом
и хитрином надмашити
на крваво битке поље.
Али храброст Кара-паше
не кће више то растезат,
већ владици, војводама
црногорске војске посла
да је удрит намислио
једнаести ијунија
са свом војском бојеносном
на гласито мартинићко
село, крвљу прослављено.
Кад владика, старјешине
Кара-паше глас зачуше,
онда хитру своју војску
на Слатину бистроходну
окупише и довеше,

па им Петар поче умни
говорити ријеч ову:
"Сви видимо и чујемо
какав страшни трудни данак
сјутра све нас очекује,
колико л' се крвце хоће
од витеза да пролије
док се жедни лаф скадарски
њом зајази и напије.
Нам не треба на то гледат
што је Махмуд прошлих љетех
силу царску раскрхао;
у то смо га ми претекли
и далеко надмашили.
Он истина да је храбри
од икаква турског сина
и да много силе има,
ал' му проћ нас ништа неће
то служити и помоћи
ако ћеца и синови
ми првијех витезових
Црне Горе узбудемо.
Крв њих њина, ка нас наша,
боли једнак кад се лије;
у њи војске тријест хиљад,
у нас ништа до четири;
с њихове ће стране више
мртва пасти, крви с' пролит;
приђе ће се додијати
њима крвцу него нама
на мегдану просипати,
јер колико они желе
да нас зајме и добију,
нас је трипут већа жеља
одбранит се и добити.
Правду небо вјечно брани,
а неправду ћера, ломи."
Црногорци, ка и свагда,
божје вјере међу собом
уфатише истините

да помријет свиколици
на мегдану оће драже
него с њега уступити
турској мишци корак земље.
Пак пођоше са Слатине
у Мартинић село знатно,
ђе им бјеше везир каза
е ће са свом силом удрит,
у Мартинић ноћцу једну
обноћиште учинише.
Но кад сјутра зора сину
и породи свјетородни
исток данак бјелосјајни,
тек Аполон живоносни
бјеше своја дуга крила
раширио и пуштио,
те огњена трептијаху
испод свода плаветнога
бесконечна и висока
Уранова сведржећа
и шаторовидна храма, -
грозни Махмут силу крену
од табора свуголику
широкијем друмом, пољем
управ к селу Мартинићах.
Црногорци кад виђеше
Махмутову силу страшну
ђе се пут њих окренула,
вјешто хитри западоше
проза село Мартиниће.
У то везир с војском удри
и по села огњу даде,
ону полу не да војска
црногорска и с њом брдска,
већ са огњем жестокијем
војску љуту устављају,
и са њом се по мегдану
гоне мачем крвавијем.
Турци плећи пет шест путах
обрађаше да побјегу,

ал' им храбри везир не да,
већ их сабљом непрестано
на витештво ћера, гони.
Седам сахат бој једнаки
продужа се међу двије
храбре војске неустрашне;
седам сахат све једнако
црна крвца враше хитро
проз обије бојне војске.
У вријеме свега боја
један витез на другога
с голом сабљом, јатаганом
наскакаше, крв лијаше.
Свезнајући, други нитко,
знат то може истинито
колико се унапријед
шћаше бојак прекрвави
продужити и водити
да не доби Кара-Махмуд
у лијево плеће рану
од шарице правогођне
црногорске непромашне.
Како рану везир доби,
одма бјежат поче горди
са мегдана упорнога,
а за њиме сва његова
Малесија бојем хвална.
А хиљаде четири се
за њом Србах напуштише
низ потоке мартинићке;
дуге пушке већ од огња
жестокога не могаху
напуњати ни носити,
већ их бјеху потурили,
а пламене у рукама
остре маче потргоше, -
издвајаше силу турску
по горама и по пољу.
Сад, Ловћенко посестримо,
немој да ти дим пушчани

смете виђет храбра дјела
витезовах Црне Горе.
Турке храбри Црногорци
док се смрче непрестано
све сјекоше по мегдану,
а с остатком везир умче
у Спуж знатни на граници
са срамотом и са стидом.
Црногорци славносни
с мегдана се повратише
са добићем великијем,
с барјацима и пушкама
које Турцма уграбише.
Ту цијене турског мяса
оста псету и звјерету
да без плате њега једе,
колик' игђе и на једну
месарницу мачем родну
међу Србма и Турцима.
Величаву горду влацу
тек зарасте и пребоље
рана њему ударена
на мегдану мартинићком.
Одма скочи ка помамљен
сјетећи се прве славе
коју бјеше задобио
сабљом бритком и витештвом,
пак посљедње опет бруке
коју њему привезаше
на мегдане Црногорци,
те срдито поче зборит
пред диваном и народом:
"Алах бруке вјечне моје
и срамоте нечувене!
Ко ми славу и витештво
данас узе и помрачи?
И ко доби војску моју,
с којом цару на мегдану
отех седам пашалуках?
Ко л' ми славе гласе јасне

у срамотне преокрену,
и са бојним мојим в'јенцем
ко њег' главу недостојну
увјенчава и окиће?"
Бушатове задојене
славом прси и мишице
више трпјет то не могу,
па с громових скадарскијех
јеком гласном и књигама
супи више много војске
него првом што имаше
под барјаке своје ратне,
па пред војском љут, јаростан,
са стидљивим изгубљеним
лицем стаде, поче зборит:
"О војници, прва моја
славо, дико и поносу,
а потоњи стид и бруко!
Камо ваша храброст прва
коју са мном кажевасте
на свакоје ратно поље?
Камо ваша слава, дика,
са којом се одличасте
пред народе друге земне?
Ђе оружје ваше сјајно,
са којег досад славом
свијет цјео грмијаше?
Ко његову древну, нову
славу затмје и помрачи?
Ко л' потоке храбре крви
наше браће просу црне
у бој врући без замјене?
Јер часније, поштеније
не живјети на свијету
но ту бруку и срамоту
да нам влашка крв не плати.
Она једна може таму
са имена нашег сјајна
пред свијетом ту очистит;
она једна може прво

грозно име за душмане
оружију нашем дати.
Сад послѣдњом, храбра војско,
вас све листом ја искупих
да скадарску љуту рану
од кавура осветимо.
Ако ово храбро дјело
не свршимо како мислим,
поклањат се више нећу
трону неба, него ада."
Онда храбри Малисори
владаоцу своме љуту
једногласно започеше
говорити ову ријеч:
"Готови смо, храбри пашо,
ђје нам речеш крв пролити
за поштење главе твоје
и имена Скадра знатна.
Крв та иста храбра тече
проз срчане наше жиле
којано је подизала
наше претке на витештво
под барјаке Кастриота.
Ти си ону исту мишцу
преглу, чврсту и витешку
с нам' уједно насл'једио
арбанскога св'јету знатна
војеводе и витеза
и војниках његовијех.
Не треба нам духом, мачем
клонивати ни падати,
иако смо једном с поља
мегданскога уступили;
властитељ је то природе
у законик свој вјечити
оставио, наредио
да свакоме смртоносно
невјерицом срећа буде
ђје се нигда он не нада.
Већ ти умно нас разреди

да удрино с сваке стране
на нахије и племена
спрам нас мале Горе Црне,
да ти рану ту душевну,
смрти тежу, извидамо."
Онда Махмут-паша хитро
на шесторо војску своју
разредио за главарма:
једну даде Абдул-бегу,
гусинскоме владоцу,
три хиљаде витезовах, -
да с њом држи и устави
те пиперске витезове
да не могу помоћ дати
Црној Гори кад он удри;
другу даде Ахмет-бегу,
Елбасана началнику,
три хиљаде, ка Абдулу, -
да се са њом витез каже
спрам нахије Б'јела Павла
да ни она Црногорцма
у невољи не прискочи;
Јусуф-бегу трећу даде
од Дибрана извјеснога,
три хиљаде храбре војске
да се са њом код Жабљака
јави брже и покаже,
и нахију Ријечанску
да устави, са њом смете
да не могу браћи помоћ;
а четврту паша даде,
да је води проћ Црмнице
да њу смете и устави
од крвава с Турцма боја,
Хасан-Хоту, бегу храбру,
и њем' војске три хиљаде.
Па четири војсковође
кад са војском одвојио
да готови буду поћи
кад им рече проћ нахијах,

онда брже књиге двије
на крајинска два витеза,
херцеговске поглаваре,
написао, отпратио:
једну граду никшићкоме
Мушовићу капетану,
другу Мурат-капетану
од крајична Колашина.
Везир њима витез пише:
"Чујте мене, два витеза,
два крајични капетана,
ја сам силну војску моју
окренуо разјарену;
са свом силом хоћу удрит
на заклете противнике
турске вјере и имена.
Већ на ноге, браћо Турци,
два витештвом знатна бега,
окупите војске ваше,
ставите их по границе
од Грахова до Гусиња
да на себе уставите
Цуце, Кчево и Пјешивце,
храбра Ровца и Мораче,
да на муку не прискоче
кавурскојзи војсци малој."
Како горди књиге спреми,
капетани истурише
осам хиљад своје војске
на Грахово спрема Цуцах
и на Сливје спрам Пјешивца,
против Ровца и Мораче
на Јаворје поносито.
Везир бега сва четири
одсла с војском наређеном
на четири погранична
српска гњезда и нахије.
Па одмаха Ибраима
зовну пашу, брата свога,
и Османа пашу храбра

од Каваје древна града,
и Хасана од Тирана
бојем славна храбра пашу,
од Призрена славна града
сестричића Мурто-пашу,
братанића јоште млада
Мехмед-пашу Бушатлију;
те одмаха су пет пашах
везир војске бојне диже,
четрдесет и три више
што хиљадах за њим пође.
Црногорци, свагда справни
к боју славну и к мегдану,
угледаше са границе
турску војску пут њих гредну,
те војници сви одмаха
са владиком и с главарма
вијећат се окупише
ко ће силу Махмутову
дочекати и разбити.
Па разумни вијећ брже
свијећаше, утврдише
да пропуште турску војску
нека Крусе, село мало,
све похара и попали
да се боље ненаситост
турска здражи и раздражи,
а катунско храбро племе
и нахија непобједна
да на врху Бусовника
стане листом сваколика,
кад на Крусе Турци удре
да је могу виђет дивно,
а кад Турци пут ње кину,
нека ђоја крене бјежат;
но кад барјак турски хитри
на Бусовник трепне крилом,
тад да хитро и ваљатно
удре храбри Катуњани
с чела љутој Арбанији,

а с деснога и с лијева
да једанак краја удри
друга војска црногорска
на сриједу турске војске
да је збуне и прес'јеку,
и везира међу собом
двије војске да оптеку
не би ли га како храбра
надјачали и посјекли.
Ратоборци тек пођоше
на речена мјеста сјести
там' чекати глас крвљења,
у то везир су пет пашах
на Крусама удри снажно,
попали их како муња
огњеродна из облака,
без никакве бојне муке
и просућа крви храбре.
Но кад зазре ђе се вије
на Бусовник барјак српски:
"Јуриш! - силној војсци викну -
е кавурин сав побјеже;
не смије се обавезат
нити с нама бој учинит."
Па трчећи њима каже
голом сабљом те ријечи
с њом мјерећи пут барјака
на Бусовник трептећега.
Војска силна, славом ратном
опијена, задојена,
брже трже и натеже
ћерат војску црногорску:
зар помисли да се неће
с њом виђети ни сусрести
док на пјену мора дође.
Но кад дође и изиде
на врх горе Бусовника,
ту нагази на крилату
и катунску љуту змију.
Катуњани хитро јуриш

ка орлови брзолетни
учинише к војсци турској;
ње витезе барјактаре
и остале человође
посјекоше умах многе,
и сву другу силну војску
поузбише и сломише.
Када други Црногорци
угледаше турску војску
ђе је зорни саломише
Катуњани, браћа њина,
одмах они на средину
ње удрише неустрашно,
и по пола војску турску
раздвојише, пресјекоше,
и потоке турске крви
отискоше многе тећи
низ Бусовник, мегдан знатни.
Па међу се турске војске
шест хиљадах са везиром
затворише, облећеше,
и са сваке на њу стране
кидисаше ратољупци.
Ал' се не да храбри паша
и шест хиљад изабране
са њим војске што му бјеше,
већ се пушком, сабљом, мачем
и пламеним јатаганом
бесамртно храбри бране
од српскога врућа боја
и витешка јуришања.
Силна пашу девет рана
жестокијех допадоше,
ал' се јунак на невољу
не подаје ни упушта,
већ једнако на витештво
ћера, гони војску своју;
оће с остром сабљом својом
да пут себе и војницама
проза српску непроломну

војску нађе и прокоси.
Док десета пуче бистра
вјерна шака црногорска,
тере силна Кара-пашу -
свијетла му вазда била -
дивно згоди и погоди
баш са двије своје љуте
синџирлије уширлетне,
тер му десну по кољену
ногу скиде и откиде.
Када везир силни паде,
војска му се сва препаде,
утули се у њој пламен
витешкога духа, мишце,
а свуд врсни Црногорци
на њу силно налећеше
откуд приђе ко могаше.
И у тренућ ока лаки
неста пушке плам огњени,
неста мачах сијевање,
неста јаук витезовах,
неста листом војска турска -
пиличника не утече.
У тренућ се видје силна
глава паше великога,
сабља бритка и три пушке
у владике Петра руке;
у тренуће српски сиви
соколови и орлови
на хиљаде турске главе
њином мишцом посјекоше,
на дар вожду понесоше.
А за другом турском војском
те побјеже са мегдана
у погоњу поиграше,
и на Бери турску војску
поломјену сустигоше;
ту ми у њу јуришаше
и пољем је широкијем
прићераше, бијући се

и не малу крв лијући,
док нагнаше силу турску
на Ситницу скленовидну.
Када дошли на Ситницу,
не би коље турској војсци
тражит мосте и бродове,
већ ће сила у бјежање
на бријегу дотрчаше,
ту у воду устрашена
без узмака ускакаше.
Мостови се многи месни
направише, утврдише
преко воде, од једнога
до на други управ бријег,
што сломјене турске војске
оста остру мачу српску,
то Ситница поморила.
Ту ранише Ибрахима
пашу, брата Кара-паше,
и његову шћаху главу
ту посјећи ка му брата,
но прискочи Кнежевићу
Љешкопољац попе Јово,
тер на плећи пашу диже,
и рањена њега љуто
преко воде на ту страну
тад пренесе, и однесе
у град тврди Подгорице.
Са Ситнице Црногорци
славородни, њом задојни,
вратише се натраг своје
тврду стану и владици,
пак отолен с њим весело
у слободно своје гњездо
отидоше с вишом славом
но и једна дотадашња
са мегдана црногорска
војска дична, славна, хвална,
носећ собом знак добића -
главу Кара-Махмуд-паше,

Арбаније знатна влаца
и везира цару грозна,
са барјацма и осталим
неизбројним задобићем.
Франца Првог син велики
и Вијене трононосне
владац збиљски по дјелима,
цар Леополд бесамртно
живи славним спомињањем
у народу црногорском
за прах што им даде исти
у витешку њину муку,
којим силу те аждаје
од Бојане тихотечне
раскрхаше, посјекоше.
Док витештвом и са слогом
ваше прси, Црногорци,
дишу, храбре пофаћају,
дотолен ће змај стамболски
и остали ваш противник
са мегдана бјежат стидан,
разбијена чела, главе,
поломљених, попаљених
хитролетних крилах, перах.
То једино, друго ништа, -
ваша дјела сјајна, славна -
пред витешким чини св'јетом
да вјекови њих славенски
један другом сви предају
са чуђењем и с похвалом,
дичећи се пред свијетом
са мишицом славе храбром,
која, танка и нејака,
не преклони вјечно себе
пред грознијем влацем луне
и великим Венеције
кнезом, дуком упорнијем.

ПЈЕСМА ДЕСЕТА

О богиње пјеснопјења,
Аполона подручнице,
којих луче свјетлосјајне
на глас лире често теку,
сјајну зраку барем малу
у мој ума храм претавни
отправите и бјесните,
да његово представљење
не обија по мрачности,
ка крилата хитра тица
кад без очих, вјечним мраком,
лети тражећ' непрестано
виђет сјајно лице Феба.
С вашим њежним умним вјетром
оджените густу таму
са зјенице моје умне,
дајте гласак барем мали
муклој мојој слабој лири
да га српско ухо чује
ђе српскијех витезовах
њина дјела бесамртна
гласи, поје с искреношћу.
Тек што трудна црногорска
бјеше мишца крв престала
на мегдане с Турцма лити
за слободе сјајно име;
тек што бјеху јатагани
сјајни мачи и анџари
од крви се црне турске
очистили и отрли,

и јаросни улећиват
у бојничке прси турске
неколико оставили, -
док ево ти нове силе,
новог чуда нечувена.
Ајакчио бич свијету,
дух Атила, Александра
у својему роди сину,
кога Гала дух немирни
к себе узе и пригрли,
и метну му властољубном
својом руком своју круну
на главу му крвожедну.
Бонапарте мача замах
све Европе круноносне
троне горде и престоле
у витешку крв задави;
све њих круне са грабљивом
руком Париз к себи узе,
те их тури на поносну
владаоца свога главу.
Али тврду трону Славе
Славјанина мишца не да
поклекнути ни паднути
пред Паризом надутијем,
већ ће гође син Славенства
са слободе родним духом
пофаћаше и дисаше,
свуд мач голи против Гала
ненасита, завидљива
из ножнице своје трже,
и бојеве крволитне
на све стране с њим запали
својом мишцом бојељубном.
Док с' одједном помолише
и спрам српске Горе Црне
Ските хитри галебови
на невтунска сјајна поља,
којијема непостојни
Еол бјеше брза крила

раширио, растрептио
да се брже стану с браћом
једнородном Славјанима
ћерат Гала племе гордо.
Тек виђеше Црногорци
да им сјевер, глава скитска,
са помоћу иде ћерат
прелакома, човјечества
страшна врага ненасита,
одма брже са границах
полећеше огњевито,
на приморске шест градовах
насрнуше соколовски,
и с помоћу бојељубне
родне браће Приморацах
све шест брже с крволићем
на јуришу освојише,
и противне неизбројне
врхом свога остра мача
војске много и главарах
изгубише, посјекоше;
а остаци из градовах
спасоше се стидним бјекством
пут Рагузе древне знатне.
У тај доба стаса флота
у Конавла дична ушће,
ђе о међи Боке славне
и Рагузе сваком знатне
Адријатик ломи своје
са јарошћу ускипљене
вале мрачне и брегове.
Је ли више оћутила
у минути тој радости
Јаковова душа света
кад Јосифа позна сина
него храбра црногорска
кад Олега, Светослава
праунуке, прапотомке,
родну браћу Русе виђе
ђе са њима своје знаке

и оружје громко сјајно
диже Боком, Далмацијом
ћерат тога који дуги
ланац тврди начињаше
да Европу у њ закује?
Тек се руска, црногорска
непобједна војска см'јеша,
Илирије брже дука
тријест хиљад војске посла,
све Француза изабрана,
а Делгога пред њим', вјешта
генерала и ратника,
Црногорце с врућим бојем
да ужене у њихове
тврде горе и предјеле,
а русијску војску храбру,
које мало числом бјеше,
да са суха краја зајми
у њихове громоносне
низ широко море лађе.
По Мармонта власну гласу
паде Делгог силном војском
на Дебели дуги Бријег
међу Боком и Рагузом,
а русијска, црногорска
војска станом бјеше пала
близу града од Новог
на широка Суторине
равна поља и цвијетна,
којих круте тврде прси
непрестану борбу чине
и побједу одржају
над јарошћу океана.
Тек противне двије силе
једна другу видијеше,
обије се окренуше
једна хитро против друге,
и у среду круте горе
јаросне се састадоше.
Бој се просу из редовах

како муња из облаках;
Црногорац к земљи паде
и ваљатни руски јегер,
а Франције сила крену
да поб'једи и продере,
ка се свуђе научила.
Ал' славјанска војска не да
ласно в'јенце с поља битке
противнику однијети,
иако је мање бјеше;
већ се бије преодважно
и француску крвцу лије.
Док славјански громи с мора
запламћеше пут Французах,
а глас Руса, Црногорца
уједно се хитро сали:
"Ура! јуриш!" Напред мушки
сва славенска са витештвом
распаљена војска крену
пут Французах са јарошћу.
Не би кадра мишца Гала
одржат се крволитну
полијету Славе мача,
већ уступи поб'јеђена
с крволитна поља битке,
а за њом се пушти хитри
Црногорац, боју вјешти,
проз рагуска дуга поља,
густе шуме и потоке.
Ту Париза неизбројни
син погибе и крв проли
од славенске бојне руке.
Све области дубровачке
приклонише гордост своју
пред остротом пламна мача
и осјенком громородном
од барјаках Руса, Срба.
Цавтат древни на јуришу
са крвљењем освојише.
Када Делгог виђе храбри

да Славјанин не уступа,
но једнако њега гони
и француску крв просипље,
препаде се да Бергата
крјепост тврду не уграбе,
којано је Дубровника
глава и штит громометни,
па похита с њојзи брже
су војниках дв'је хиљаде,
те се у њу сакри тврдо
бранит себе и војнике
и Рагузе главна града.
Кад Славјанин прозорљиви
позна Гала хитру мисо,
сву Франције другу војску
угна бојем у Дубровник,
па полеће три хиљаде
црногорске изабране
и јегерах шест стотинах,
те на Бергат и Делгога
ударише неустрашно.
Ал' се вјешти војсковођа
су војниках дв'је хиљаде
не да ласно граду примаћ,
камоли га освојити,
већ се топом огњедишним
и оружјем другим брани
вјешто, храбро, бесамртно.
Но може ли људска слаба
сазидати рука крепост
која ће се одржати
пред витешке прси Славе?
Црногорци и јегери
јуриш сложно учинише,
и шанцеве прве тврде,
који бјеху штит тврдиње,
с муком тешком и са крвљу
освојише и отеше,
и хиљаду војске храбре
и главарах посјекоше.

Ал' се Делгог са хиљадом
из крјепости мушки брани;
но ни крјепост, ни одважност
не могаше њега храбра
од славенска мача скрити,
веће града брже сјенком
ратоносни барјак Славе
прекри крилма и осјени.
Делгог смртну славу доби
с голом сабљом у рукама
од шарице црногорске,
а његова листом војска
у тренуће поста храбра
руци Славе робом, гробом.
Тек славенска једнородна
узе војска непобједна
град Бергата на јуришу,
и у њему противничких
тријест топах убојнијех,
онда топе хитро брже
намјестише, обратише
пут гордога Дубровника:
с једне стране вожд Вјаземски
и владика Петар храбри
Дубровника сташе бити
огњеносним громовима;
с друге стране Сењавина,
мора владац, мора витез,
сипје на њег' морске гrome
непрестано јечне, страшне.
Страшно оку, уху смртну
бјеше гледат то, слушати
када топи морски, горски
бјеху дуге огњевите
у једноме дугу колу
изм'јешали и салили,
и огњене њине р'јеке
кад пучина у дебело
своје сиње огледало,
пола више, пола страшње

људску оку кажеваше.
И од дима огњенога
што се бјеше подигао
од гласита топа, пушке
од вароши дубровачке,
коју бјеше црногорска
у прегону с Французима
упалила храбра војска,
плам се једнак непрекидни
бјеше с пламом свега кругом
око тврда Дубровника.
Глас хиљадах ратне ђеце
дневно, ноћно чујаше се
од јуриша, од обране.
Већ топовска јака зрна
бјеху зиде тврда града
из темеља заљуљала,
и кумбаре огњекрилне
град пламена насукале;
већ житељи, војска градска
бјеху тешком глада смрти
неставати у њ почели,
и грабит се око јела,
ка планински ненасити
љути вуци и звјерови
када мршу једно другом
из јаросне руке граби.
Глас се свуда већ могаше
међу војском и грађанма
од предаје чути јасно, -
да не стаса у мах исти
разјарени Мармонт дука
су двадесет хиљад војске
у помоћи Дубровнику.
Кад славенска војска виђе
Дубровника крепку помоћ,
наусрет јој брже посла
пет хиљадах српске војске,
а остала с руском оста
град Рагузе у страх држат.

Пет хиљадах црногорске
сретоше се бојне војске
са Мармонтом и с француском
на Ријеке црну мосту.
Тек се сташе, бој се роди;
Француз с једне, Србин с друге
стране огањ живи усу.
Ријеке се брже струје
бистре с крвљу изм'јешаше
и црвене сташе тећи,
и од мрвог људског трупја
стаде хитре вале ломит.
Бој три дана све једнако
непрестано пламће љути
с два бријега Р'јеке бистре;
преко ње се непрестано
два противна густа дима
упираху надлећући
на њихова пушкородна
смрт носећа хитра кола.
Два оружја треск и клепет
потресаху устрашену
стрмотечност воде ладне,
тере страхом обузета
прекидаше често иста
природну јој течност чинит
измеђ двије љуте силе,
измеђ много мртва трупја,
испод страшна плама, дима,
које ратник на ратника
са јарошћу изливаше.
Него сила вјешта, храбра
преодоље и продрије
преко дуга моста Р'јеке
с много крви на јуришу.
Мање число витезових
Горе Црне поврати се
к својој војсци код Рагузе,
али опет славом ратном,
те јој каже да с Мармонтом

много храбре војске иде
у помоћи Дубровнику,
него да се брже војска
сва њихова умах скупи
да Мармонта срету бојем.
Крепке мишце Славенина,
војске руске, црногорске
десет хиљад у ред стаде,
те код тврда Дубровника
дочекаше грозна дуку
Илирије и Рагузе.
Ал' његову јарост љуту
зауставит не могаше,
већ он силом неустрашно
удри, кину и наврије;
а врата се Дубровника
отворише тек виђеше
да им иде помоћ многа
са њиховим гордим влацем.
Црногорска, руска војска
измаче се, и стан метну
на висину Дебелого
познатого бојна бр'јега,
да Французе из градовах
поизвуку и измаме.
Како Мармонт виђе горди
да уступи син Сармата,
не стави се да га мами,
но помисли да устрашен
хоће бјежат без обзира
пред оружјем његовијем,
те се с војском из градовах,
с топовима и с захиром
како мрачни облак јохну,
и на тврди стан славенски, -
раздражени побиједо
бојном славом коју мњаше
да ће мачу славенскоме
узет с врха природну му -
рупи с сваке стране снажно.

Ал' славенски неуморни
хитри орли, соколови,
који в'јенца витешкога
с главе пуштит нигда неће
док Урана име траје,
Мармонтову силу горду
раскрхају и пос'јеку,
топовах јој десет узму.
Француз, стрављен и устрашен
од мишице Славенина,
са мегданског поља умче;
Витаљину, село мало,
у бјежање исти прође
све гинући, крв лијући;
на високо Вучје ждр'јело
оприје се горди опет
Славјанину непобједну;
ту, ка игђе, бој крвави
плам оружја са јарошћу
ужди рука Славе, Гала,
дим у диму, плам у пламу.
У том боју упорноме,
сјем остале војске, паде
Ускоковић Стано витез,
војвода од нахије
именосне Љеша храбра,
Зете равне војводе.
Црногорци кад виђеше
да им витез и војвода
од Француза руке паде,
увређени нападоше
с острим гвожђем у рукама
на редове Гала чврсте.
Француска се њих витештвом
сва забуни храбра војска,
те смућена бјежат трже
пред славенском руком брже;
славенски је мач сијече
док је мрачне ноћи руке
у дебело мрачна своја

скрише њедра и осјенку.
Црногорци ноћно себе
стан савише на Фратарско
равно поље код дубраве,
а според њих руски солдат
подалеко крајем мора.
Него Мармонт и Лористон
совјет хитри тајно сплету
да кријући с војском удре
на стан војске црногорске
и владику храбра њина
не би ли га изненада
како смели, распрштали.
По савјету и по плану
два превјешта генерала
ударише с војском својом
на ратнике гњезда српског,
ал' Французу све зафајду,
јер јошт сунце шести сахат
хода свога не бијаше
прек' Урана учинило
на зефирна хитра крила,
а Француз се опет мало
с упорнога поља битке
са свом силом натраг врати.
И ту њему мишца српска
на равному пољу узе
шест барјаках, шест топовах,
осам стотин ратне ђеце,
официра и солдата,
и једнога храбра, умна
војсковођу генерала.
Али опет око пење
Мармонт дука и Лористон
спрам славенске двије војске.
Црногорци и Русаци
ноћно око свој дигоше:
на мору се Рус одвезе,
Црногорац стан измаче
според града од Новог

на Камено храбро село.
То све навлаш хитрост вождах
славенскијех све чињаше
да Мармонта даље с војском
од шанцевах и градовах
приодмаме и одвуку,
да се њима шире буде
и удуже с њим ћерати,
и да војске обадвије
виде управ, без кривења,
у градове и шанцеве,
ко ће поље од бијења
оставити и утећи, -
ал' Славјанин горду Галу,
али ови њему храбру.
Мармонт гласни и извјесни,
кому сјајни мач и копје
у рукама бјеше дао
цар Франције св'јету грозни
да са њима в'јенце славе
на мегданска поља бере,
да под њима храм Галије
вјечно, славно, бесамртно
у људствама траје, живи, -
тек Славјане поред себе
у станове не увиђе,
крену војску да их тражи,
да их гони док их могне
с витешкијем оком узрет.
Брзо приспје на извјесна
Суторине бојем поља,
и на њима срете храбре
дв'је хиљаде руске војске,
којано се бјеше дигла
да га мами и привлачи
код окола црногорске,
којано се бјеше дивно
уредила, намјестила
да с Французма крв пролије.
Непобједну руску војску

Гала сила одсвуд стиште
и оклопи редовима,
ал' природна храброст Руса
са оружјем у рукама
листом паде, но поштено,
од Мармонта неизбројне
војске вјеште, учне боју.
Руса храбра што претече,
то француском умивено
црном крвљу поврати се
све рањено и уморно
у крјепости новског града.
Мармонт ноћу преноћио
на суторска поља дуга,
па сјутрадан, тек запламће
из безданах источнијех
лучесипни Титан бистри,
и животној твари смаче
са магнетом својим сјајним
трепавице са зјенице,
а ратаја мирна зивну
да весело важни поса
на цвијетне плодносне
њиве, поља савршује,
и ратнику мач припаса,
и на рамо копје припе, -
глас музике и добоша
разасу се у околу
западњега краја змаја,
и узвија војску бојну
са храброшћу распаљену,
доклен војску генерали,
официри и главари
најавише свуголику
пут српскога стана храбра,
над којијем барјак ратни
вијаше се и пуцаше
са хитрином боја жељном.
Кад владика и главари
видијеше тамновидне

и Капета Хуга древна
праунуке, храбру ђецу,
ђе су пјевцу своје горду
са јарошћу раширили
обожана њина крила, -
онда српске војске храбре
хитру њину дрску руку
на оружје поставише,
па витешку војсци ријеч
говорити заузеше:
"Сваки народ којем прси
духом храбрим питају се
за слободу своју дичну
и за драго отачество
дужан гинут, крв је лити
храброст права доклен траје.
Она чути ништа ниско
о себ' не да нити хоће
на њезине бистре уши,
већ док живи - славом хучи;
кад нестане, тад постане
огледало право св'јету,
у којем се дух храбрости,
дух витештва огледује
потوماках људства вјечно.
Што ће ви се примјер Грках
и Римјана доводити,
ал' синовах Сармације,
којијема бесамртно
име даде њина храброст?
Веће умне ваше очи
обратите, па виђите
праотацах и отацах
ваших дјела вјечно славна,
који име и слободу
породише отачеству
у жвалице пламометне
седмоглаве Византије
из просуте крви своје;
њина храброст дух ваш нека

ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ – СВОБОДИЈАДА

славом бојном крјепко дигне
на побједу, на витештво.
Истина је, свијет знаде
да је Француз храбар и вјешт
бојевима и мегдану,
и да га је више бројем
у шесторо неголи нас;
ми Француза добро знамо,
он се к томе приучио
да добија и поб'јеђа;
али и он зна измаћи
ђе на чврсти дух наступи,
а свједоци тога ево
неизбројни љути боји
које с њима учинисмо
по Рагузи и по Боци
са Русима нашом браћом,
а и сами неке путе.
Сад нам треба посвједочит
нашу храброст и витештво
од отацах насл'јеђену,
а и нама много путах
показану проћ душмана
у бојеве и крвљења
борећи се за слободу
и за славу српског гњезда."
У томе се на пушкомет
Мармонт с војском јави горди.
Црногорци брже мјеста
за бој лична заузеше
и хитрено огњесипни
крем витешки изострише
пут француске силе грдне.
Француз ходом кротким иде
од добоша његовога
и музике хучне, гласне,
која духу витешкоме
све некакву славу, понос
обећава вјештим гласом,
само приђе да он хита

к сраженију крволитну.
Јече горе из утробе
и планине вјенценосне
поскакују крутим т'јелом.
У то свирке и музике
глас се јасни брже прели
у пушчану јеку страшну.
Француз рупи као опит,
дочека га Црногорац
на плам пушке дугоплати.
С обадвије храбре стране
пушка грми на хиљаде,
с обадвије бојне стране
налећује ратник хитар
на ратника себе равна
с ножевима и сабљама
и са штиком бјелосјајним:
клепет гвожђа о гвоздију
са сипањем огња стоји;
пада витез и јауче,
други крвљу ускипјеном
хити руку мач сквасити
о крви му противника.
Све једнако беспрестана,
све једнако, без одмора,
двије храбре војске ратне
без одмора крвцу лише
од изласка сунца сјајна
до заласка његовога,
све на једно мјесто исто
једна другој не уступи
са мегдана стопу земље.
Ал' кад сунца в'јенац сјајни
океана западњега
сиње воде загасише,
Гала храброст не би кадра
ненадморној мишци Славе
одржат се ни успријет,
но побјеже стану своме
на суторски равни простор.

Црногорац њега гони
док му ока вид не ступи
тавна ноћца мрачним платном,
тер шарице горње пуце
угледати не могоше,
већ се врати у стан први
на Камено отад знатно.
Па тек војска српска мало
отпочину и вечера,
разасу се од Новог
до Требиња града древна,
па огњеве неизбројне
честе ужди и наложи,
да Француза тијем у страх
виши метне и доведу.
Уз огњеве сташе појат
и витешка кола водит,
у којима црногорски
син од оца чује, прима
свог прадједа прошла дјела
са витештвом окићена.
Провидљиви дух Мармонта
убоја се и помисли
по огњевма и појању
и по звечне пушке гласу
да Србима помоћ дође,
па нареди војводама
да се приђе бистре зоре
с војском крену понајбрже,
да сјутрадан бој крвави
ту Славјанма не чекају,
но да бјеже приђе боја
пут градовах од Рагузе.
Војсковође свога влаца
са весељем послушаше,
јер их бјеше љуто бојак
српске руке устрашио;
па пред зором сахат и по
с војском бјежат окренуше.
Но то вјерна црногорска

из главице скрај Французах
опазила стража хитра,
па опали џеферданом,
а покличе јасним гласом:
"Ко је витез црногорски!
Лацманина сила многа
сва побјеже без обзира!
Божа ви је тврда вјера,
пријеваре овђен нема,
него јави како чавка.
А ево је виђу, чоче,
са очима спрема мора,
а ушима чујем збиља -
нијесу ми оглухнуле -
ђе топовска кола шкрипе,
а гурукће Француз кроз нос.
Није ово у сну, море,
већ на ноге соколовски
да је листом истражимо,
е далеко њојзи бјежат
у чизмине ка од дрва
до жалосна Дубровника."
Скрај огњевах Црногорац
хитроноги сав отрча
у поћеру за Французма,
и на бр'јегу Дебеломе
у бјежање стигоше га,
и за њим се отлен ћера
од сванућа до мрцања
све једнако крв лијући.
И на црна јата Француз
крвав, мртав непрестано
од славенска мача пада
доклен њега град Дубровник
у пространа своја њедра
са гвозденим кључем сакри
и заштити од витешке
Славјанина руке бојне.
У ћерање црногорска
војска доби неизбројни

од Француза шићар многи:
три барјака, седам топах,
и потребе све остале,
џебахану и захиру
што потпором војсци ходи.
Пошто српско племе храбро
са каменским љутим бојем
поукроти и понизи
дух Мармонта пренадути,
онда к Русма браћи пође
у бродове громометне,
који јоште непрестано
плам огњени изливаху,
и јабуке тешке тучне
на огњена њина крила
пошиљаху непрестано
на тврдиње Дубровника.
Па одмаха три славенска
вожда совјет умни чине,
Сењавиња и владика
црногорски Петар умни
и Вјаземски, кнез извјесни,
да се флота дигне силна
пут Корчуле и пут Брача
и на друге тврде граде
по приморју Далмације,
да их сломе и прифате
и Француза, страву људствах,
да с храброшћу из њих гоне.
Флота брже по совјету
на лака се диже крила,
у њу војска руска листом
и србинске три хиљаде;
а остала црногорска
бјеш' остала Боку чуват
од Мармонта ненасита,
и рагуске тврде граде
у тијесни затвор држат.
Флота с војском теке дође,
Брач, Корчулу на јуришу

ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ – СВОБОДИЈАДА

с бојем љутим освојише,
ђе и мишца црногорска
бесамртну славу доби
за хитрину и витештво
пред Русима, родном браћом.
Тек што војска под барјаке
дугокриле, непобједне
Романова славом хучна
дома сјајна и велика
окрену се даље брати
в'јенце славе са оружјем
по градовма Далмације,
у то вјесник хитри стаса
из Петрова Града дична
од славенска скиптроносца
да је с Галма мир утврђен,
којино је сва приморја
Адријатик која кваси
под његовим скиптром дао,
но славјанска војска да се
свака к своме отачеству
враћа храбра што скорије,
да са Галом више кавгу
не замећу ни почињу.
Бојељупцу глас тај много
би жалостан и увредан,
ал' немаше друкче чинит,
већ се дома повратише:
Руси к Русиј' родној земљи,
Црногорац к Црној Гори.
Пошто станак скиптроносних
на тилзитски мир предаде
Далмацију и Рагузу
и Которску Боку дичну
под жељезна францускога
пјевца крила преширока,
онда предјел Црногорца
сусједина лакомога
на границе своје доби,
којем мира утврђење

нигда свето није звато,
нит' је друго штогођ било
до преваре и хитрости,
са којом се поправљао
кад му гибелъ ње грозила,
тек да љевше преварену
противнику мрежу сплете,
и кад своју згоду види,
да га у њу пријеваром
смрси, сплете изненада
и својијем робом зовне.
Париж даде власном руком
предјел Боке од Котора
Лористону, вожду умну,
и Белтрону духом храбру
да области Боке држи
под Франције ратни барјак,
и да племе црногорско -
које ниска, бешчовјечна
и слободе ненависна
политика ненавиди
и трактатма ув'јек презрје -
гледа крвљу или златом
поклонити под Франције
крволитни грозни скиптр,
да се тијем крв Француза
гласно плати и освети,
коју мишца црногорска
на мегдане многу проли
са хитреном руком својом.
Како дошли два војводе
и градове по Приморју
силом својом напунили,
стали жељу врховнога
францускога вјенценосца
испуњати са силама.
Најпред племе црногорско
пријеваром сташе мамит,
луиђе му пружајући,
не би л' како за њих Галу

име Славе и слободе
дали хитру и продали.
Црногорац, обдарени
од природе са хитрошћу,
на то Галу одговара:
"Требају нам ти жутаци
док слободе у нас двор је,
а кад бисмо име њено
изгубили, оцрнили,
нам ни живот тад не треба,
а камоли штогођ друго
без часа се лашње може.
За њих свашта можеш купит
од народа Горе Црне:
меса доста, сира, рибе
и звјеради свакојакe, -
мртве, живе, старе, младе -
тице сваке брзолетне
што можете чут у свијет,
а и неке што је свијет
нити чуо нит' видио;
ал' слободу, главе дражу,
ко спомене да купује,
они нама очи вади,
у живо нас срце боде,
очима се нашијема
он претвори и кажује
у крвнички ступац крви;
најбољему пријатељу,
а камоли противнику,
који нама то спомене,
слађе би се крви њему
напојио него вина
некакога немирнога
од Шампање и Токаје.
Божа ви је вјера тврда,
по сто путах непреломна,
сви ме чујте ви, Французи,
ја познајем вашу миса,
о лисице пријеварне!

Ак' оставит то нећете,
састанка ни више нема
на пазаре трговином,
него пушку по сриједи,
па бојеве сјутра брже
међу собом да почнемо;
на њих ћете ви познати
Црногорац како љуби
отачество и слободу."
Кад Французи видијеше
да им злато не помага
против тога ко га држи
спрам слободе земљом мртвом,
онда тијем путем истим
и јошт једно покушење
учинише са хитрошћу.
Од Рагузе дука дође
у Котору древну граду,
те са писмом пријатељства
на састанак зовну себе
бојем славне Горе Црне
ње владику и главаре
да им духу, срцу каже
с изговором громогласним
величаство, силу, важност,
којим грми и слави се
бич Европе, страх Азије,
истребитељ, просветитељ
земље, царства и народах
и Франције подручне му.
Мармонтово краснорјечје,
напуњено фигурама
величаства и витештва,
и на језик нештеђење
злата, сребра, части, чина -
све би једна багатела
намјерења заплетена.
Позна Гала српска бистрост,
па му на њих одговара:
"Господине дука, чуј нас!

Не страши нас величина
ни могућство Бонапарте,
јер ми страха не имамо
од оружја ничијега,
а камоли од ријечих,
које вјетром дођу, прођу.
И приђе смо ми слушали
громогласне празне рјечи
које гласе људска уста,
ка пећина кад безумна
некаквијем вјетром хучи,
да је страшно уху слушат;
по ње јеки би се рекло
да лавове и тигрове
проз јаросна ждере уста,
а кад јој се на вратима
дрктајући попримакнеш,
онда видиш с удивљењем
да мушици најмањојзи
није кадра вред учинит,
а камоли јачој ствари.
Обичај је у Тураках
људе страшит, ка и у вас,
називајућ свога цара
братом сунца, сином неба,
намјесником небовлаца,
сунцем правде, падишахом
и никоме непобједним
громометним шегиншахом;
а када се Турци с нама
бојевима ђе поиграј,
ми их свуда, то се знаде,
сломи, скр'ај и пос'јечи.
Што нам благо обећајеш -
нити смо се с њим родили,
нити ћемо с њим умрети;
млого благо чини чојка
својим робом, неваљала,
и од жене те рђаве
слабијега и горега.

У свашто му пред очима
смрт казује и представља;
он се страши без затвора
на свободни воздух дахнут,
он кад водом ногу скваси,
шест грозница уфате га.
А ми, фала јаком богу
и овоме те обичај
овај у нас поставио,
од смрти се не бојимо,
јере знамо свак ће мријет.
Најјачи нам и најљући
вјетар шкоде дат не може,
макар голи по њем ишли;
а снијег је и град нама
ка цвијеће од прољећа
све једнако драг и мио,
јер по њему нам је срне,
јеленове и кошуте
из пушака лашње бити.
Па нас видиш ка смо здрави,
а без здравља и поштења
све је ништа на свијету.
Господине дука, слушај:
ми мишљасмо да нас зовеш
за мирноћу и за добро
како наше тако твоје;
а о томе кад нас зовеш,
збогом остај, неста збора,
трговине и састанка
међу нама и Французма!
Па оружја имаш доста:
хајде к нама, не позни се,
да једанпут извадите
ту из главе миса горду,
да не мучи ваше главе,
тражећ њојзи замршени
крај, који се неће наћи
без крвава мача, руке.
Ми смо Срби ближи рати

него мира у три пута.
Су чиме нас гођ задијеш,
на све смо ти свако доба
одговорит ми готови:
почнеш ли нас пријатељским
дозивати тихим гласом, -
на њем ћемо одговорит;
почнеш ли нас пушке гласом
дозивати смртоносним, -
гласу ће се ње одзиват
српска пушка доклен траје.
Него, дука, збогом остај!"
Петар хитри и главари
вратише се дичну гњезду,
а зачуђен по сахата
оста дука прозорљиву
храбру духу Црногорца,
па, разљућен и затакнут
главарима Горе Црне,
позва к себе генерале
Лористона и Белтрона,
па им љутим каже гласом:
"Брже силу окрените
која ви је за то дата,
и мравињак тај малени,
који се је са слободом
подигао и опио,
нек француска нога шчепје,
и са лица земље истре
ко се оно усудио
с нечувеним спрам нас гласом
име тога брукат, хулит
и њему се подсмјехиват
од којег се мача остра
тресе свијет подурански
ка пучина валовита
пред вјетровах владоцем,
од којег три дијела
дркте св'јета устрашена,
четврти му робом служи."

Храбри вожди началника
послушаше како муња;
од градова приморскијех
покренуше силну војску
пут витешке Горе Црне,
и са силом брже-боље
досукаше на Брајиће,
црногорско погранично
храбро село и ваљатно,
и живијем, но са крвљу,
њега огњем попалише.
Но глас хитро свуд полеће
кроз планине црногорске
да Брајиће Француз ужди.
Други ратник нејма каде
у боју том потрчати,
већ чобани из оближњих
слећеше се с горах брзо,
и са жељом ратном на бој
три стотине њих удари
на Француза бојем славна.
Бој огњени три сахата
два витешки противника,
гонећи се проз брајићке
опаљике и кућишта,
све једнако продужаху;
не могаху једни друге
из мрачнијех метеризах
ишћерати ни прогнати.
Уто двјести јошт бахнуше
дичне горе чобанинах,
и ватрено насрнуше
пет стотинах црногорске
ратне ђеце на Француза;
тројеструке редове му
крвљу црном узмутише.
Узмућени Француз плећи
тад обрати стидно бјежат,
а орлови Горе Црне
облећеше њега горда

са хитрином њима родном,
по ваздашњем обичају,
док у Будве град малени
остатак им пушке, мача
ућераше, затворише.
Ту Француза колик' игђе
пред Србина мишцом нички
у прах гордим челом паде.
И од дневи тога страшна,
крволита и гласита,
у ком Гала намјерење
црногорски мач прекиде,
бојеви се непрекидни
упалише крвотечни
међ Французом и Србином
по Приморју питомоме;
али свагда Гала сила
пред хитреном српском руком
спасенија себе бјекством
у тврдиње и градове
од Приморја налазаше.
Непрестано од витеза
крв течаше проз приморска
села, поља и дубраве,
проз вароши низ бедеме.
Дан свакоји бој до подне
са Србином храбри Француз
продужаше и вођаше,
а од подне с њим се грли
пијућ' кафу чоколату,
мрко вино и ракију,
причајући један другом
са похвалом ратна дјела
свога духа, своје мишце.
Шест годинах тако међа
црногорска и француска
све једнако своје знаке
са витешком крвљу кваси,
док се роди у бесмртне
Олимпове владоце

божествена всемогућа
воља, миса и хоћење
узвисити род Славјана
више људског сваког рода,
и док сузе, крв народња
и неправда неизбројна
обратише гњев и љутост
Титанове шћери свете
на француско племе гордо,
те га справи под русијски
мач и копје и стријелу,
да славенска мишца свети
крв просуту ријекама
правог људства по свој земљи
славољубном руком Гала.
Црногорско племе храбро
тек што зачу и разумје
да Бонапарт силу крену
помрачити вјечно сјајну
унучади Рурикове
славу ником непомрачну,
тада брже црногорски
соколови налећеше
на градовима шест Приморјем
с Приморацама припомоћу;
са људскога много мяса
све шест брже на јуришу
од Француза уграбише.
Опета се сва мегданска
по Рагузи равна поља
по првome обичају
сташе црном крвљу топит;
шанцеви се свуда стари
много тврди обновише,
а мраморја смртни знаци
хиљадама сташе ницат
од Француза и Србина.
Но кад горди скиптар, круна
славе жедна Бонапарт
паде у прах стрмоглавце

пред романским громометним
и високосјајним троном
и када се скиптроноси
Париз, горди неприклони
сави главом стопи свога
великога побједника,
Павловога вјенценосна
храбра сина и бесмртна, -
Париз, мира разрушитељ,
мира поста обновитељ.
По паришком миру знатну
Александер важном речју
баш владици, Црногорцма,
храброст њину похваљујућ,
наредио и рекао
да предају све Приморје
аустријском двору древну,
а да с' они храбри врате
у свободни предјел њиов.
То владици и главарма
врло мучно, тешко било,
ал' иначе не имали
штогођ друго урадити,
већ славенску главу брже
послушали по ње вољи.
Оставише листом Боку
и Приморје свеколико;
отидоше у витешки
Црне Горе предјел дични,
те се моле великоме
слободе им хранитељу.
Ко им трне у њу свету,
свак им крвљу врућом плаћа.
И то ће бит док устраје
Гори Црној име дично,
и Европа док џамију
на храм прави неба, људства
преокрене и обрати.